

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών

Π.Μ.Σ. «Εικαστικές τέχνες και τοπίο: προσεγγίσεις του φυσικού και αστικού χώρου»

(Visual Arts and Landscape: Approaches to Natural and Urban Space)

Διπλωματική εργασία

Τίτλος: «Ο τόπος των Ψαράδων: Μετασχηματίζοντας το τοπίο, ο μύθος και η περιπλάνηση.»

Επιβλέπων καθηγητής: Θεόδωρος Ζυρπιάδης

Μέλη Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής: Γιάννης Ζιώγας, Ζωή Γοδόση,

Ελένη Παπαδάκη

A.E.M. 37

Ψαράδες, Ιούλιος 2023

Copyright © Παπαδάκη Ελένη, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Allrightsreserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό απευθύνονται προς την συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τη συγγραφέα και μόνο.

Όνοματεπώνυμο: Ελένη Παπαδάκη

A.E.M. 37

Ηλεκτρονική διεύθυνση: elleennii@hotmail.com

Έτος εισαγωγής: 2021

Κατεύθυνση: «Εικαστικές Πρακτικές» (VisualArtPractices)

Τίτλος διπλωματικής εργασίας: «Ο τόπος των Ψαράδων: Μετασχηματίζοντας το τοπίο, ο μύθος και η περιπλάνηση.»

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία δεν αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, είναι προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας, η βιβλιογραφία και οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα με παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή. Επισημαίνεται πως η συγκεκριμένη επιλογή βοηθά στον περιορισμό της λογοκλοπής διασφαλίζοντας έτσι τη συγγραφέα.

Ημερομηνία: 01-06- 2023

Η δηλούσα

ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΕΛΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Copyright.....	1
Δήλωση για πνευματικά δικαιώματα.....	2
Περιεχόμενα.....	3
Περίληψη.....	4
Λέξεις κλειδιά.....	4
Πρόλογος.....	5
Κεφάλαιο 1. Μύθος παραμύθι και παράδοση.	
1.1. Οι ορισμοί και η εννοιολογική ανάλυση του μύθου και του παραμυθιού	8
Κεφάλαιο 2. Το τοπίο και η Περιπατητική πρακτική.	
2.1. Ο τόπος των Ψαράδων.....	14
2.2. Η περιπατητική τέχνη	16
Κεφάλαιο 3. Άνοιες και στοιχεία στη τέχνη.	
3.1. Υβριδική τέχνη.....	17
3.2. Οι Το άγνωστο, το ανεξερεύνητο το απειλητικό, το φανταστικό και η παιδικότητα στη τέχνη.....	19
Κεφάλαιο 4. Εικαστικές αναφορές.	
4.1. Joan Miro.....	22
4.2. Βασίλης Γεροδήμος.....	24
4.3. Mark Dion.....	25
4.4. Jimmie Durham.....	26
4.5. Ναταλία Μαντά.....	28
Κεφάλαιο 5. Το εικαστικό έργο :«Ο τόπος των Ψαράδων: μετασχηματίζοντας το τοπίο , ο μύθος και η περιπλάνηση».	

5.1. Η σύλληψη του έργου	30
5.2. Η εννοιολογική προσέγγιση του έργου	30
Κεφάλαιο 6. Η παρουσίαση του εικαστικού έργου και του μύθου.	
6.1. Ο μυθική αφήγηση	31
6.2.The land.....	32
6.2.1.The Land, «Τα Μπαρμπαδάκια».....	33
6.2.2The Land, «Οι αγνοούμενοι».....	34
6.2.3.The Land, «Η γιρλάντα».....	34
6.3.Η περιπλάνηση.....	35
6.4.Η διαδρομή	36
Συμπέρασμα/ Επίλογος	38
Ευχαριστίες.....	39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	40
ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ.....	41

Περίληψη

Ξεκινώντας την έρευνα αυτή στη διπλωματική εργασία επιχειρείται μια ανασκόπηση της έννοιας της παράδοσης. Το αντικείμενο της μελέτης είναι οι μύθοι και τα στοιχεία λατρείας που οι άνθρωποι από παλιά θαύμαζαν και πίστευαν, ο τρόπος που αυτά έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα καθώς και πως τα βιώνει ο σύγχρονος άνθρωπος. Σύμβολα και έννοιες της παράδοσης που έχουν διασωθεί, διερευνώνται στο χτες και στο σήμερα.

Στη συνέχεια περνάμε σε μια σύντομη περιγραφή στοιχείων σε σχέση με τους Ψαράδες, όσον αφορά το φυσικό τοπίο, την αρετή και τον πλούτο που η φύση παρέχει αλλά και τα ιστορικά χαρακτηριστικά του τόπου. Τι παίρνουμε; Τι αναζητάμε; Πώς ικανοποιούμαστε από ένα περίπατο στο βουνό; Η πτυχιακή έρευνα αναφέρεται στην περιπατητική τέχνη, στέκεται στα δάση των Πρεσπών, στη απλότητα και την ολότητα αυτού του μαγικού κόσμου. Παράλληλα ερευνάται η υβριδική-σχεσιακή τέχνη, ορίζοντας και τη δική μου καλλιτεχνική πρακτική ως υβριδική τέχνη. Με ενδιαφέρον για τα αντικείμενα-υβρίδια χωρίς ενσωματωμένο χαρακτήρα, αντικείμενα προς μελέτη, ανάλυση και επεξήγηση, αντικείμενα που κάποιος αναζητά και που έχουν προκύψει από την μελέτη του μύθου, με αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο καλλιτέχνης ταυτόχρονα και σε ερευνητής της παράδοσης.

Η εργασία αυτή αναλύει έννοιες όπως το άγνωστο, το ανεξερεύνητο το απειλητικό και το φανταστικό, επεκτείνεται σε τομείς όπως η παιδικότητα στη τέχνη και εμβαθύνει στην ευαισθησία και την απλότητα, που είναι στοιχεία και των εικαστικών έργων. Έπειτα ερευνείται η σχέση με τα υλικά του φυσικού τοπίου των Πρεσπών που επιλέχτηκαν για την δημιουργία των έργων, τα ξύλα, η γλωρίδα του τόπου, που μου κίνησαν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον σε σχέση με το τι μπορεί να προκύψει εικαστικά από το κάθε υλικό. Ακόμα, αναλύεται στην εργασία η έννοια της υλικότητας στην τέχνη με παραδείγματα καλλιτεχνών που ασχολούνται στη σύγχρονη τέχνη, με το ξύλο και τον πηλό, δημιουργώντας έργα όπως γλυπτά από φυσικά υλικά και αντικείμενα που βρέθηκαν και μεταμορφώθηκαν. Τέλος στο τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας παρουσιάζονται τα εικαστικά έργα κάνοντας μια σύνδεση με τα παραπάνω, αναλύοντας το τρόπο δημιουργίας σκέψης και έμπνευσης. Το πρώτο κομμάτι του έργου είναι η παρουσίαση μιας μυθικής αφήγησης που η ίδια έχω επινοήσει για να πλαισιωθούν τα έργα. Το πρώτο έργο λέγεται "The Land" και χωρίζεται σε τρία επιμέρους μέρη "Τα Μπαρμπαδάκια", 7 πήλινα γλυπτά, στη συνέχεια το έργο "Οι αγνοούμενοι" που αποτελείται από 2 μέρη (14 γλυπτά, 14 σχέδια) και τέλος και "Η γιρλάντα" (με κεραμικές χάντρες, τράπα). Έπειτα παρουσιάζεται το έργο "Η περιπλάνηση" (ένα επιτοίχιο και ένα επιδαπέδιο έργο). Κλείνοντας έχουμε τη παρουσίαση ενός χάρτη που δημιουργήθηκε με τα σημεία που βρέθηκαν τα ξύλα στην Β. Μακεδονία αλλά και στους

τόπους που διαμένω θέλοντας να συνδέσω εμένα με τα αντικείμενα αυτά φτιάχνοντας μια νοητή γραμμή, την διαδρομή μου. *‘Μέσα στον πραγματικά ανεστραμμένο κόσμο, το αληθινό είναι η στιγμή του ψεύτικου’*.¹

Λέξεις κλειδιά: μύθοι, παραμύθια φανταστικό ανεξερεύνητο, άγνωστο, περιπλάνηση, τόπος.

Key words: myths, fairy tales fantastic unexplored, unknown, wandering, locus

¹ Debord G. (1986). Η κοινωνία του θεάματος, μετάφραση: Τσαχαλέας Π. Δ. Αθήνα: Ελεύθερος τύπος, 26

*Η ιστορία με το πέρασμα του χρόνου διαστρεβλώνεται, ενώ ο μύθος
εξελίσσεται στο σημείο που γίνεται πραγματικότητα.*

Jean Cocteau

Πρόλογος

Μέσα από έναν μύθο που επινοήθηκε, δημιουργείται μια μοναδική αφήγηση με τα γλυπτά, τα οποία συνδυάζουν ζωόμορφες και ανθρωπόμορφες φιγούρες κατασκευασμένες από ξύλο και πηλό. Με τη σύνδεση αυτών των υλικών, δημιουργείται ένας αρχαίος και πρωτόγονος χαρακτήρας στα έργα, με μια αίσθηση παλαιότητας και ένδειξης του παρελθόντος. Τα έργα απευθύνονται στη φαντασία και την αισθητική των θεατών, και η συνδυασμένη χρήση των υλικών προσδίδει αρμονία και δομή στις δημιουργίες. Είναι αντικείμενα υβρίδια, στοιχεία περισυλλογής από τις περιπατητικές διαδρομές. Η συναρμολόγηση του ξύλου και του πηλού αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την επίτευξη αρμονικής σύνθεσης, επιτρέποντας τη συνύπαρξη δύο διαφορετικών υλικών. Αυτή η διαδικασία δημιουργεί μια αίσθηση της συντήρησης και ένδειξης του παρελθόντος.

Τα έργα προσκαλούν τον θεατή να ανακαλύψει μια πλούσια αφήγηση με στοιχεία της τοπικής ταυτότητας και τα βιώματα της δημιουργού στον τόπο. Δημιουργείται ένας διαφορετικός γλωσσικός κώδικας με την χρήση μυθικών συμβόλων και αρχαίων αναφορών, που επιτρέπει στην πρωτοποριακή εκφραστικότητα την μετάδοση μιας αρχέγονης συλλογικότητας.

Κεφάλαιο 1. Μύθος, παραμύθι και παράδοση.

1.1. Οι ορισμοί και η εννοιολογική ανάλυση του μύθου και του παραμυθιού.

Ξεκινώντας την μελέτη και την έρευνα αυτή τίθεται το ερώτημα τι να ναι άραγε ο μύθος και τι το παραμύθι? Μια πρωταρχική σκέψη για το τι εννοούμε με τη λέξη μύθος και παραμύθι είναι δυο έννοιες συνδεδεμένες που βαδίζουν διπλά δίπλα με την λέξη παραμύθι θα λέγαμε ότι έχουμε μια ιστορία με αρχή μέση και τέλος, συνήθως με ηθικό δίδαγμα και αίσιο επίλογο. Ενώ με τη λέξη μύθος έχουμε τη διάσωση μιας ιστορίας, ένα θρύλο που συνήθως χαρακτηρίζεται από υπερφυσικά συμβάντα ή υπερβολές, οι μύθοι στη πλειοψηφία τους προέρχονται από τον αρχαίο κόσμο και διαδίδονταν από στόμα σε στόμα σήμερα όμως έχουν καθιερωθεί έχουν χαρακτηρίσει ολόκληρους τόπους και γενιές. Το μόνο σίγουρο είναι ότι και οι δύο αυτές έννοιες αυτές προέρχονται από την έννοια του φανταστικού, με στοιχεία επινόησης του ανθρώπου και δεν βασίζονται στην αλήθεια και στη πραγματικότητα. Τα δύο στοιχεία αυτά θα μελετηθούν με σκοπό να κατανοήσουμε τις έννοιες, τις διαφορές μεταξύ τους αλλά και το ρόλο που παίζουν στην ανθρώπινη ύπαρξη. Τελικά γιατί ένας μύθος , ένα παραμύθι χαρακτηρίζει ένα τόπο ολόκληρο;

Ποιος να είναι άραγε ο ορισμός του μύθου? Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι αλληλοεξαρτώμενη από την εποχή που μελετάται, άλλος ήταν ο ορισμός του μύθου στην κλασική εποχή, διαφορετικός στον Μεσαίωνα, άλλος στην Αναγέννηση και σίγουρα πολύ διαφορετικός σήμερα. Ο «Μύθος» καλύπτει εννοιολογικά ένα ευρύ χώρο. Ως μύθος μπορεί να θεωρηθεί μία αναληθή εντύπωση, δημιούργημα της ανθρώπινης φαντασίας μέχρι μία αληθινή απόλυτα ιερή αφήγηση.² Μύθος, σύμφωνα με την αρχαία ελληνική έννοια της λέξης, σημαίνει «Λόγος», «Ομιλία», «Διήγηση», όπου εν συνεχεία και με το πέρασμα του χρόνου απόκτησε ένα ευρύτερο φάσμα σημασιών. Στο τέλος καταλήγει να σημαίνει μια πλαστή διήγηση, δημιούργημα της φαντασίας, αντίληψη που κυριαρχεί και σήμερα στο ευρύ κοινό.³ Όμως, ας έχουμε υπόψη την αρχική έννοια: Δηλαδή ότι ο Μύθος είναι ένας Λόγος, μια Διήγηση που μεταδίδεται από στόμα σε στόμα.⁴

Στην Ελληνική γλώσσα έχουμε μια λέξη για να προσδιορίσουμε τον μύθο, με ποικίλο περιεχόμενο, αναλόγως την εποχή και την οπτική που χρησιμοποιείται και ανεξαρτήτως με το αν εμπεριέχει η ηθικό δίδαγμα. Στην ξένη παιδική λογοτεχνία οι μύθοι διακρίνονται σε "fables", "myths" και "legends". Στη πρώτη κατηγορία ανήκουν (fables) ανήκουν οι μύθοι

²Αυδίκου, Ε. (1994). Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές Προσεγγίσεις, Αθήνα: Οδυσσέας, 110

³ <https://hellenicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/13273/file0.pdf?sequence=1>

⁴Ματσούκα Ν. (1997) Λόγος και Μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Πουρνάρα,

που εμπεριέχουν ηθικό δίδαγμα, στη δεύτερη (myths) είναι οι ιστορίες χωρίς ηθικό δίδαγμα και τέλος (legends) είναι οι ιστορίες που ταυτίζονται με θρύλους. Όπως έχει πει ο Ντεκάρτ *‘Το επιστημονικό σκέπτεσθαι έχει ως σκοπό να διαιρέσει τη δυσκολία σε τόσα πολλά μέρη όσο ήταν απαραίτητα για να βρεθεί λύση’*⁵. Εξάλλου ο Mircea επισημαίνει: *‘Το σύμβολο, ο μύθος, η εικόνα είναι μέρος από την ουσία της πνευματικής ζωής, ότι μπορεί κανείς να παραλλάξει τα ακρωτηριάσει τα ευτελίσει, αλλά ποτέ δε θα τα ξεριζώσει’*.⁶

Στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ο μύθος αντιστοιχούσε σε μία ορισμένη κατάσταση της «πρωτόγονης» ανθρώπινης σκέψης. Ήταν κοινώς αποδεκτό πως κάθε ανθρώπινη κοινωνία, στο διάστημα της ιστορικής της ανάπτυξης, περνούσε αναγκαστικά από μια «προλογική» περίοδο, όπου ο μύθος ήταν ο φυσικός τρόπος του σκέπτεσθαι. Όταν το στάδιο αυτό ξεπερνούσαν, ερχόταν η «εποχή των φιλοσόφων» και ύστερα σαν ολοκλήρωση η «εποχή των σοφών», εκείνων δηλαδή που ανακαλύπτουν λογικές και αντικειμενικές αλήθειες. Πριν από μερικές δεκαετίες οι παραπάνω παραδοχές άρχισαν να μην ικανοποιούν τους ιστορικούς της ανθρώπινης σκέψης. Πλέον άρχισαν να θεωρούν ότι ο μύθος δεν είναι ένας τρόπος σκέψης αποκλειστικά χαρακτηριστικός των «πρωτόγονων» κοινωνιών. Υποστήριξαν, λοιπόν ότι ο μύθος δεν είναι καθόλου ξένος στην καθημερινή νοοτροπία και πως στην ουσία του δεν είναι αντίθετος με την επιστημονική σκέψη. Τόσο ο μύθος όσο και οι αλήθειες της επιστήμης δεν αποτελούν παρά ένα διαφορετικό πλησίασμα της αλήθειας του «αινίγματος» του κόσμου. Ο Bruner υποστήριξε ότι οι θεμελιώδεις μύθοι δεν είναι πρότυπα προς αντιγραφή, αλλά τρομερές παραβιάσεις της καθημερινής συνήθειας, που πρέπει να κατανοηθούν, να εξημερωθούν κάπως και να ενσωματωθούν σε μία πολιτισμική παράδοση.⁷

Ο Malinofski έγραφε το 1926 ότι ο μύθος έτσι όπως υπάρχει στην «πρωτόγονη» κοινότητα, με την ζωντανή και αυθόρμητη μορφή του δεν αποτελεί μόνο ιστορία, αλλά είναι μια βιωμένη πραγματικότητα. Δεν είναι κάτι το φανταστικό, όπως τα τωρινά μυθιστορήματα, αλλά είναι μια ζωντανή πραγματικότητα για την οποία πιστεύουμε πως υπήρξε κάποτε, σε αρχέγονους καιρούς και συνεχίζει από τότε να ασκεί επιρροή στον κόσμο και στις τύχες των ανθρώπων. Ο Bruner υποστήριξε ότι οι θεμελιώδεις μύθοι δεν είναι πρότυπα προς αντιγραφή, αλλά τρομερές παραβιάσεις της καθημερινής συνήθειας, που πρέπει να κατανοηθούν, να εξημερωθούν κάπως και να ενσωματωθούν σε μία πολιτισμική παράδοση.⁸

⁵ Levi-Strauss, C.(1978), *Μύθος και νόημα*, μετάφραση Αθανασόπουλος, Β, Καρδαμίτσα, 1986, 49.

⁶ Mircea E.(1994). *Εικόνες και σύμβολα*, Αθήνα: Αρσενίδης, 15.

⁷ Bruner J. (2004). *Δημιουργώντας Ιστορίες, Επιστημονική Επιμέλεια Κουγιουμουτζάκης Ι.*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁸ J. Bruner, 2004, ό.π.

Αν κάναμε μια απόπειρα να εμβαθύνουμε στην έννοια του μύθου θα υποστηρίζαμε ότι ο μύθος είναι ένα από τα συστατικά της συνείδησης, είναι μια πραγματικότητα της συλλογικής συνείδησης, που αντανακλάται πάνω στην ατομική συνείδηση. Καθένας έχει την εντύπωση πως ανήκει στον μύθο, πως τον ξαναζεί και ανακαλύπτει την ανέλιξη του μέσα στο ίδιο του το παρόν. Η ύπαρξη του μύθου, ως βασικού στοιχείου της σκέψεως, όταν αυτή είναι στο στάδιο της πράξης, εξηγεί ότι όλοι οι λαοί είχαν μυθολογία, γιατί χωρίς μύθο η πράξη καθίσταται αδύνατη. Εξηγεί ακόμα γιατί και οι πιο «φωτισμένοι» λαοί δεν έχουν απαλλαγεί από το μύθο.⁹

Ακολουθούν παραδείγματα μυθικών μασκών που έχουν διασωθεί, Παγκόσμιος Μυθολογία, εκδ. Χρήστου Φ. Γιοβάνη

Εικόνα 1. Κακα-Γκύε, μάσκα σε βαμμένο ξύλο που βρέθηκε στο Αβόριο, Παγκόσμιος Μυθολογία, Γιοβάνη Χ.Φ.

Εικόνα 2. Κουκουλιναός, ο Θεός του πολέμου των χαβανέζων Ιθαγενών, (μάσκα από ξύλο λυγαριάς), Μουσείο του Ανθρώπου στο Παρίσι.

Εικόνα 3. Αμερικάνικη μυθολογία ,credit photo: Παγκόσμιος Μυθολογία, Γιοβάνη Χ.Φ.

Ο Levi-Strauss ισχυρίζεται ότι οι μύθοι σχηματίζονται μέσα στον άνθρωπο αλλά χωρίς αυτός να το γνωρίζει.¹⁰ Αυτό σημαίνει ότι αποτελεί μια βιωμένη εμπειρία, επειδή συλλαμβάνεται μέσα μας χωρίς να έχουμε επίγνωση. Ο μύθος ήταν ένα ζωντανό υλικό που μεταλλασσόταν διαρκώς στα χέρια των εκφραστών της κοινωνίας¹¹. Στο σημείο αυτό είναι απαραίτητο να προσπαθήσουμε να κάνουμε ένα διαχωρισμό και να εντοπίσουμε τι κάνει τον μύθο να διαφέρει από τα άλλα είδη παραδοσιακής λογοτεχνίας. Πολλές φορές τα όρια δεν είναι διακριτά και δημιουργείται μια σύγχυση για την αποσαφήνιση μιας ιστορίας και το κατά πόσο είναι μύθος, είναι θρύλος, ή είναι παραμύθι; Εδώ θα λέγαμε πως συνήθως στην

⁹ Παγκόσμιος Μυθολογία, Πάπυρος πρες, Αθήναι.

¹⁰ Levi-Strauss, C., 1978, ό.π.,23

¹¹ Καρατζά Ε.Δ. (2004). Αρχαίοι Ελληνικοί μύθοι, Αθήνα: Μεταίχμιο, 31

παραδοσιακή λογοτεχνία έχουμε δυο πολύ έντονα χαρακτηριστικά και υπερτερούν των άλλων ενώ στους μύθους δεν τα συναντάμε τόσο έντονα, την αλληγορία και την παραβολή. Παραβολή (από το παρά και βάλλω = θέτω πλάι) υποδηλώνει μία παράθεση που συγκρίνει και αντιπαραθέτει αυτή την ιστορία με εκείνη την ιδέα. Συνήθως έχει διδακτικό, ηθικό χαρακτήρα. Η αλληγορία σχετίζεται ετυμολογικά με τη λέξη "αγορά" δηλαδή "αγόρευση" θα λέγαμε ότι είναι οτιδήποτε στο προφορικό ή γραπτό λόγο που εμπεριέχει υπαινιγμό και κρύβει νοήματα διαφορετικά από αυτά που δηλώνει.¹²

Τι είναι όμως ένα παραμύθι; Ξεκινώντας με ένα σύγχρονο ορισμό θα λέγαμε πώς το παραμύθι είναι «η αφήγηση συγκεκριμένου μήκους που περιέχει μια διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων» ή «η προφορική διήγηση φανταστικών γεννώντων».¹³ Το παραμύθι δεν είναι ένα ψέμα που αντιλέγει στην αλήθεια, αλλά μία αλήθεια, μια ψυχολογική πραγματικότητα, που μέσα από σύμβολα και αλληγορίες προσαρμόζεται στο συνειδησιακό επίπεδο του παιδιού.¹⁴ Τα παραμύθια όπως και οι μύθοι έχουν δημιουργηθεί από τα αρχαία χρόνια, υπήρξαν και θα υπάρχουν, εξελίσσονται και αυτά μαζί με τις κοινωνίες, διαφέρουν ανάλογα τα πολιτιστικά περιβάλλοντα αλλά κρατούν ακόμα την ίδια δυναμική. Υπάρχουν παραμύθια που έχουν μείνει αναλλοίωτα με το πέρασμα των χρόνων και αλλά που έχουν προσαρμοστεί στα σημερινά δεδομένα, στην εποχή και στον τόπο. Το λαϊκό παραμύθι πριν την ανάπτυξη του μυθιστορήματος ήταν η προφορική λαϊκή λογοτεχνία των ενηλίκων σήμερα όμως απευθύνονται κυρίως στα παιδιά. Θα λέγαμε ότι και ο μύθος και το παραμύθι χαρακτηρίζονται σε ένα εθνολογικό είδος εδραιωμένα ανά τους αιώνες χωρίς να γνωρίζουμε ποιος το σκέφτηκε, από πού προήρθε, σε ποιόν τόπο δημιουργήθηκε. Το παραμύθι, τείνει να αναφέρεται σε ανθρώπινους τύπους παρά σε συγκεκριμένα άτομα και τοποθετείται σε απροσδιόριστο τόπο και χρόνο, ενώ η δράση του μύθου ορίζεται τοπικά και χρονικά, παράλληλα οι ήρωες του ανήκουν σε συγκεκριμένες βασιλικές και αριστοκρατικές οικογένειες.¹⁵

Με τη λέξη «παράδοση» ορίζεται «...το σύνολο αλλά και το καθένα χωριστά από τα στοιχεία του παρελθόντος ενός πολιτισμού, που διασώζονται προφορικά και μεταδίδονται από στόμα σε στόμα και από γενιά σε γενιά...».¹⁶ Αφετέρου η έννοια της παράδοσης χρησιμοποιείται και με ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα που συνδέεται με τις μυθικές αφηγήσεις όπου θεωρούμε ότι ο καταλληλότερος ορισμός είναι εκείνος που δίνεται από τον Ν. Γ Πολίτη: «*Η παράδοση είναι*

¹² <https://science.fandom.com/el/wiki/>

¹³ Παπαχριστοφόρου Μ. (1996) Παραμυθιακός λόγος, Αθήνα: Καστανιώτη, 66

¹⁴ <https://hellenicus.lib.aegean.gr/>

¹⁵ Καρακάτσα Ε.Δ., 2004, ό.π. 30

¹⁶ Μπαμπινιώτη, Γ. Δ. (2005). Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας (2η έκδ., Β' ανατύπωση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας

μυθική διήγηση, η οποία συνδέεται με ορισμένο τόπο και χρόνο και με ορισμένο πρόσωπο, την οποία ο λαός πιστεύει ως αληθινή». Η παράδοση μπορεί να θεωρηθεί ότι πηγάζει συγχρόνως από τον πραγματικό και τον φανταστικό κόσμο, θεωρείται δε συνώνυμη με τον θρύλο.¹⁷

Αντιλήψεις ιδέες, θεσμοί, ήθη, έθιμα που έχουν διασωθεί από τον απλό λαό ανάλογα τον τόπο, το πολιτικό και το πνευματικό επίπεδο. Είναι η μεταβίβαση ή η παραχώρηση του εθίμου και του ήθους στους μεταγενέστερους απόγονους, είναι το σύμβολο των κληρονομικών μεταβιβάσεων που έχουν διασωθεί, παγιωθεί και παραδοθεί στους νεότερους. Σύμβολα και έννοιες της παράδοσης που έχουν διασωθεί, από χτες και έχουν περάσει στο σήμερα, δίνοντας εκφραστικά την εικόνα κάθε εποχής και τόπου. *“Οι εικόνες τα σύμβολα οι μύθοι, δεν είναι υπεύθυνα δημιουργήματα της ψυχής, ανταποκρίνονται σε μία ανάγκη και εκπληρώνουν μια λειτουργία, αποκαλύπτουν τις πιο μυστικές μορφές της ουσίας του όντος”*.¹⁸

Μετά από αυτή την προσπάθεια κατανόησης της έννοιας του μύθου, του παραμυθιού, της αφήγησης μιας εξωπραγματικής ιστορίας με διάφορες παραμέτρους και κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό είναι απαραίτητο να σταθούμε στη σχέση του μύθου με τον τόπο. Ο Levi-Straus αναφέρει: *“Οι μυθικές ιστορίες είναι ή φαίνονται αυθαίρετες χωρίς νόημα παράλογες αλλά παρόλα αυτά τις βλέπουμε να επανεμφανίζονται σε όλα τα μέρη του κόσμου”*.¹⁹

Μια ευφάνταστη δημιουργία του νου σε ένα τόπο θα ήταν μοναδική, δηλαδή, δε θα έβρισκες την ίδια δημιουργία σε ένα εντελώς διαφορετικό τόπο.²⁰ Είναι αυτές οι ιστορίες που παίρνουν σάρκα και οστά, τόποι που γεννούν ήρωες, και ήρωες που αναδύονται μέσα από τόπους. Είναι αυτά τα μέρη που θαρρείς ότι όλα τα μαγικά παράξενα πλάσματα, δράκοι τέρατα νεράιδες έζησαν κάποτε εκεί στον νου πολλών ανθρώπων. Είναι αυτοί οι τόποι που σου δημιουργούν μια αίσθηση ενός παραλλήλου βίου, τον βίο ενός πλάσματος που σίγουρα υπήρξε εκεί σε αυτό το μέρος, έζησε και άφησε πίσω του μια ιστορία. Επιπλέον επισημαίνει: Είναι αληθές πως η Φύση έχει μόνο ένα περιορισμένο αριθμό διαδικασιών στη διάθεση της και πώς τα είδη της διαδικασίας που η Φύση τα χρησιμοποιεί σε ένα επίπεδο πραγματικότητας είναι υποχρεωμένα να επανεμφανιστούν σε άλλα διαφορετικά επίπεδα.²¹ Αυτά τα επίπεδα είναι υποκειμενικά και διαφορετικά για τον καθένα, θα λέγαμε λοιπόν πως τα επίπεδα είναι μεταφυσικά όντα όπως πλάσματα, ήρωες, μορφοποιημένα όντα που αντικατοπτρίζουν έναν τόπο, όπου τόπος σημαίνει φύση. Άρα, δημιουργία σύνδεσης από την φύση μέχρι τους ανθρώπους. Ο μύθος δεν ήταν, όπως πίστευε ο Heyne, το αποτέλεσμα μιας

¹⁷ Αρτέμη Ε. (2012). Το Παραμύθι στη λογοτεχνία, 24 Γράμματα, From: <https://www.academia.edu/2118339/>

¹⁸ Mircea E., 1994, ό.π., 17

¹⁹ ό.π., 39

²⁰ ό.π., 39

²¹ ό.π., 36

προσπάθειας του πρώιμου ανθρώπου να ερμηνεύσει ένα περιβάλλον που ενέπνεε φόβο ή έκπληξη, αλλά ήταν μια αυτόνομη αντίδραση της ανθρώπινης σκέψης στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος: δεν ήταν αλληγορία, αλλά σύμβολο.²²

Ο μύθος δεν είναι μια αισθητική δημιουργία χωρίς πολιτιστική συνάφεια, αλλά η συναρπαστική απάντηση της ανθρώπινης φαντασίας στη «δύναμη που δημιουργεί τον κόσμο».²³ Φτάνοντας για πρώτη φορά από τη πόλη της Αθήνας στο μακρινό τόπο των Ψαράδων αντίκρισα ένα μοναδικό μα αλλιώτικο τόπο, ένα τοπίο άγριο και συνάμα γοητευτικό. Έναν τόπο με επιβλητικές βουνοκορφές, απόκρημνα φαράγγια, ανεξερεύνητα ιστορικά μονοπάτια, ανθισμένα λιβάδια, άγρια βοσκοτόπια, απείθαρχες πλαγιές και βασιλιά τους το υδάτινο στοιχείο. Σε αυτόν τον φυσικό κόσμο οι αρχαίοι Έλληνες επέβαλαν τις δικές τους κατασκευές: ιερά, οικίες, χωριά, πόλεις. Το τοπίο ήταν ένα κράμα φύσης και πολιτισμού. Οι Έλληνες μυθολόγοι επικαλούνταν αυτό το τοπίο ως ένα μέσο για να προσδώσουν μορφή και νόημα στις αφηγήσεις τους.²⁴ Έτσι και εγώ σε αυτό το μοναδικό τοπίο και βιώνοντάς τον συνέλεξα εμπειρίες, έδωσα σάρκα και οστά στα πλάσματα των ψαράδων, ενσάρκωσα έναν μύθο που κατοικεί στο νου μου, πλάσματα που δημιουργήθηκαν από τη καθοδήγηση του υλικού του ξύλου της πρώτης ύλης. Πλάσματα που φέρουν τον τόπο το υλικό αλλά μαζί και τον εαυτό αυτού που το επινόησε.

Ο μύθος «έχει τη φύση της ποίησης και της τέχνης»

Karl Philipp Moritz (1756-93)

²² Graf F. (2011). Εισαγωγή στη μελέτη της ελληνικής μυθολογίας, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 15

²³ Graf F., ό.π.,22

²⁴ ό.π.,15

Κεφάλαιο 2. Το τοπίο και η Περιπατητική πρακτική.

2.1. Ο τόπος των Ψαράδων

Στο χωριό Ψαράδες πραγματοποιήθηκαν τα δια ζώσης μαθήματα του μεταπτυχιακού προγράμματος: «Εικαστικές τέχνες και τοπίο: προσεγγίσεις του φυσικού και αστικού χώρου» (Visual Arts and Landscape: Approaches to Natural and Urban Space) της ειδίκευσης: «Εικαστικές Πρακτικές» (“Visual Art Practices”). Ο τόπος αυτός αντανακλά μια τεράστια δυναμική έμπνευσης και αποτελεί τον σταθμό των εικαστικών έργων του πεδίου δράσης και δημιουργίας. Οι μετακινήσεις ανά 2,3 μήνες στην περιοχή κατά το διάστημα Δεκέμβριος 2021-Φεβρουάριος 2023 ήταν μοναδική εμπειρία και εφαλτήριο για την μελέτη, την ζύμωση της ιδέας, και την δημιουργία του έργου, που έχουν κοινό παρανομαστή τον τόπο αυτό.

Στο σημείο αυτό έχει ενδιαφέρον να καταγράψουμε λίγες πληροφορίες για τον τόπο. Το χωριό Ψαράδες βρίσκεται στο Δήμο Πρεσπών, στη Δυτική Μακεδονία της Ελλάδα στους πρόποδες του όρους Ντέβας. Το όρος αυτό είναι ένα υψηλό και απότομο βουνό, με απότομες πλαγιές και κατακόρυφες πετρώδεις κορυφές, οι Ψαράδες είναι χτισμένοι σε 850μ. υψόμετρο.²⁵ Οι Πρέσπες, είναι προστατευόμενο μέρος και η περιοχή κηρύχτηκε το 2000 Natura.²⁶ Η περιοχή της Πρέσπας διαθέτει πλούσια βλάστηση και δασικά είδη, κυριαρχούν τα πυκνά και σχεδόν αδιαπέραστα δάση οξιάς, ενώ εμφανίζονται αρκετές συστάδες από μακεδονίτικα έλατα και μαύρα πεύκα, στις χαμηλότερες περιοχές αναπτύσσονται δάση δρυός και άλλων φυλλοβόλων. Το δάσος του Πρεσπών είναι ένα από τα μεγαλύτερα δάση πεύκων στη Βαλκανική χερσόνησο, και διαθέτει ένα εντυπωσιακό οικοσύστημα.²⁷

Το 2000 ιδρύθηκε το Εθνικό Πάρκο Πρεσπών μέσω της συνεργασίας των τριών χωρών και με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²⁸ Ο στόχος του πάρκου είναι η προστασία της φυσικής ομορφιάς και της βιοποικιλότητας της περιοχής. Ο διακανονισμός αυτός αποτελεί σημαντικό προηγούμενο για τη συνεργασία των τριών χωρών στον τομέα της διαχείρισης του περιβάλλοντος και της προστασίας των φυσικών οικοσυστημάτων της περιοχής. "Οι Πρέσπες, που μετασηματίζονται σε ένα σημείο σύγχρονης εικαστικής έρευνας που η συνοριακή τους θέση δημιουργεί ένα ιδιαίτερο σημείο συνάντησης όπου οι πολιτισμοί, η

²⁵<https://www.prespaesort.gr/gr/%CE%A8%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%A0%CF%81%CE%B5%CF%83%CF%80%CF%8E%CE%BD/>

²⁶ Τριάντης Κ., Γεωργίου Κ., Βαρελίδης Γ, κ.α. (2017) Ένα Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Προστασία και τη Βιώσιμη Ανάπτυξή τους, Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης, Διανέοσις, From: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/11/natura-2000_parartimata.-pdf.pdf

²⁷ <https://www.naturagraeca.com/>

²⁸ Εθνικό Πάρκο Πρεσπών, «Τρία κράτη, δύο λίμνες, ένα μέλλον», From: <https://fdpap.gr/ethniko-parko-perioxes-efthinis/διασυνοριακό-πάρκο/>

ιστορία, οι κοινωνικές ομάδες, το φυσικό περιβάλλον αλληλεπιδρούν με ενεργειακή ένταση".²⁹

Οι πληροφορίες αυτές για τον τόπο, αν και είναι ευρέως γνωστές έρχονται να κατατεθούν στην ερευνά αυτή διότι αποσαφηνίζουν την αίσθηση που απορρέει από την περιοχή, είναι ένα φυσικό τοπίο με έντονη ενεργεία, ιστορία και πλούτο που από την ώρα προσέλευσης του ο επισκέπτης είναι αδύνατον να μην εκτεθεί στην ενέργεια του τόπου. "Οι Πρέσπες, αντιπροσωπεύουν το αρχαιολογικό τοπίο του ρομαντικού Υψηλού αλλά και ένα φορτισμένο γεωπολιτικό σύνορο, είναι μια ενδιαφέρουσα πρόκληση".³⁰ Οι βόλτες, τα περπατήματα έχουν όλα μια τεράστια δυναμική, η περιοχή είναι Natura ,ζώα που δεν συναντάς συχνά , φύση που οργανώνει, λουλούδια που δεν έχεις ξανά αντικρίσει, πλαγιές και ξέφωτα που υπήρξαν πεδία μάχης. Επισκεπτόμενοι και ζώντας σε ένα τόπο έστω και λίγες μέρες το χρόνο, αντλείς εμπειρίες αξέχαστες που είναι ικανές να σε οδηγήσουν σε απρόσμενα εσωτερικά μονοπάτια. Ο τόπος βιώνεται μέσα από τις εμπειρίες που σχηματίζονται, σε ένα τόπο αντλούνται πολύτιμες αφηγήσεις, πληροφορίες, ιστορίες, γνώσεις, ιστορικά ακούσματα, γεγονότα, καταλυτικοί παράγοντες που επηρεάζουν και εμπνέουν για την δημιουργία ενός εικαστικού έργου.

2.2. Η περιπατητική τέχνη

Τι είναι όμως η Περιπατητική Τέχνη; Ποια είναι η διαφορά από το απλό περπάτημα ή την ορειβασία; Ο όρος Περιπατητική Τέχνη δεν έχει μια μονοδιάστατη προσέγγιση ούτε μπορεί να προσδιοριστεί με ένα συγκεκριμένο όρο. Για παράδειγμα με οδηγό την περιπατητική Τέχνη διοργανώνεται το Διεθνές συνέδριο "*Η Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες*" το οποίο έχει ως σκοπό να εξεταστεί η Περιπατητική Τέχνη σαν μία καλλιτεχνική πρακτική, καθώς η Περιπατητική Τέχνη αποτελεί πλέον μία από τις κύριες διαδικασίες της εξερεύνησης του φυσικού/ ιστορικού/ πολιτισμικού περιβάλλοντος.³¹ Οι συναντήσεις αυτές αποτελούν μια εικαστική πρόταση και διάδραση της τέχνης με την κοινωνία. "Αποτελούν μια διαδικασία για την καλλιτεχνική πρακτική, που μεταμορφώνει έναν τόπο, τις Πρέσπες σε ένα ανοικτό πεδίο πειραματικών καλλιτεχνικών εκφράσεων, δημιουργώντας ένα ανοικτό Μουσείο".³² Είναι ένα είδος τέχνης που δύσκολα γίνεται κατανοητό στο ευρύ κοινό. Στην Περιπατητική τέχνη κύριος πρωταγωνιστής είναι το σώμα που βιώνει, σχηματοποιεί το έργο και την καλλιτεχνική εμπειρία. Το σώμα γίνεται το «μέσα» και το «έξω» μιας ανάγκης για διερεύνηση

²⁹ Ζιώγας Γ. (2019), From: <https://eetf.uowm.gr/dialexi-gianni-zioga-tetarti-15-5-2019/>

³⁰ Ζιώγας Γ.(2019) Η Περιπατητική Τέχνη δεν χρειάζεται να αντικειμενοποιηθεί, αρκεί να ενεργοποιεί το σώμα, συνέντευξη στη Φαίη Τζανετουλάκου, From: <https://www.culturenow.gr/giannis-ziogas-h-peripatitiki-texni-den-xreiazetai-na-antikeimenopoiithe-arkei-na-energopoei-to-soma/>

³¹ https://www.momus.gr/news/peripatitikes_praktikes

³² Ζιώγας Γ., ό.π.,2019.

πραγματικότητων.³³ Συνήθως όταν ένας καλλιτέχνης-άνθρωπος επισκέπτεται ένα τόπο λειτουργεί ως εισβολέας, που κατά κάποιον τρόπο δεν βιώνει ή δεν αφουγκράζεται. Η περιπατητική τέχνη επιζητά το σώμα να γίνει δέκτης και ο άνθρωπος να γίνει δέκτης και συλλέκτης εικόνων που χρειάζονται για την επίτευξη μιας ουσιαστικής σύνδεση του σώματος με τη φύση. Κοινώς να απολαμβάνεις αυτά που η φύση απλόχερα σου προσφέρει με αφοσίωση πραγματική, διαφορετική από μια κοινότυπη ψυχαγωγική 'κατανάλωση' της εικόνας και του τόπου, ώστε τα ερεθίσματα να μετατρέπονται σε βίωμα και η παρατήρηση δυναμικά επιρροή στο έργο του καλλιτέχνη. Στην Περιπατητική Τέχνη δεν αντιμετωπίζεται το τοπίο σαν ένας απλός φυσικός χώρος αλλά σαν μια οντότητα μέσα τον χρόνο, με τις ιστορίες της και την δυναμική της.

Ένα τοπίο από τη στιγμή που θα το διασχίσει κάποιος δεν είναι όπως πριν. Πριν ήταν μια προβολή ιδεών, προκαταλήψεων, προσεγγίσεων, πληροφοριών. Μετά είναι ακριβώς το ίδιο αλλά και εντελώς υποκειμενικά αλλιώτικο καθώς η φυσική οντολογική παρουσία επιδρά με τρόπο διακριτικό ή αδιάκριτο (αντιληπτό) και καταγράφεται στο 'μνημονικό' του τόπου. Αποκτά τη συνολική υπόσταση που την καθορίζει η βιωματική ένωση με το χώρο που έχει περπατηθεί, με εκείνο που έχει ψηλαφηθεί, με την κατάσταση που έχει συναντηθεί και έχει υπάρξει ως συναίσθηση και οντότητα. "Ούτε ο θεατής δεν είναι ο ίδιος από τη στιγμή που μεταμορφώνεται σε περιπατητή. Ο θεατής είναι η απόσταση που μεσολαβεί ο περιπατητής είναι η απόσταση που έχει διανυθεί...και η διαφορά είναι μεγάλη".³⁴ Μετά από αυτή την εμπειρία της ενσωμάτωσης με την φύση, οι μνήμες και βιώματα είναι στο προσκήνιο με κύριο στοιχείο την μεταφορά του τόπου σε δημιουργία. Έπειτα από τις περιπατητικές διαδρομές συλλέχθηκαν αντικείμενα (ξύλα) που ήταν το κύριο υλικό για την δημιουργία των έργων, με οδηγό αυτά τα ξύλα ενσωματώθηκε όλη την εμπειρία και η βιωμένη φύση στην καλλιτεχνική πρακτική.

³³ ό.π.,2019.

³⁴ Ζιώγας Γ. Τόμ. 5 (2015): Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες 2007-2014. Μια διαδικασία βίωσης του τοπίου. Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες/ Το field των Πρεσπών ή η originalité του πεδίου.

Εικόνα 5-6. Περιπατητικές διαδρομές, 2022.

Κεφάλαιο 3. Έννοιες και στοιχεία στην τέχνη

3.1. Υβριδική τέχνη

Στη δεκαετία του '90, ήταν εκείνη η περίοδος όπου εμφανίστηκαν στην τέχνη οι όροι υβριδική τέχνη και η σχεσιακή τέχνη. Όπως επισημαίνει ο Παναγιώτης Παπαδημητρόπουλος στο άρθρο Ποιητικές του υβριδισμού στην τέχνη, με τον όρο υβριδική τέχνη αναφέρει "την ανάμειξη διαφορετικών εικαστικών μέσων για την δημιουργία ενός αυτόνομου εικαστικού έργου".³⁵ Παράλληλα στο βιβλίο Η Τέχνη από το 1900 αναφέρεται ότι "τις τελευταίες δύο δεκαετίες στη τέχνη υπάρχει μια ιδέα της τέχνης ως άτυπης αναδίφησης σε συγκεκριμένη μορφή ή γεγονός στην ιστορία ή την πολιτική, την λογοτεχνία, την φιλοσοφία, υπάρχει μια ουτοπική διάσταση και μια αρχέτυπη παρόρμηση."³⁶ Τα εικαστικά έργα της υβριδικής τέχνης συνήθως συνδυάζουν ποικίλα εικαστικά μέσα (φωτογραφία, βίντεο, εγκαταστάσεις, γλυπτική, ζωγραφική) ενώ ταυτόχρονα συνδυάζουν, αναμειγνύουν και άλλες επιστήμες για να προσδώσουν στο έργο τους και άλλες διαστάσεις (π.χ. της ανθρωπολογίας, της κοινωνιολογίας, της αρχαιολογίας). Τα έργα παίζουν με τα δυσδιάκριτα όρια της τέχνης προκαλώντας έναν διάλογο για το πραγματικό. Ο Nicola Bourriaud μιλά για μια αλλαγή καθεστώτος για το έργο τέχνης στην εποχή της πληροφορίας αναφέρει "ορισμένοι από τους καλλιτέχνες προσπαθούν συνεπώς να καταγράψουν, να επιλέξουν, να χρησιμοποιήσουν και να μεταμορφώσουν."³⁷ Σε ακριβώς αυτά τα λόγια θα σταθούμε για να συνδέσουμε το έργο της καλλιτέχνιδος λέγοντας ότι δημιουργεί αντικείμενα υβρίδια, συλλέγει επεξεργάζεται και μεταμορφώνει. Επινοεί μια ιστορία βασισμένη στις αρχές της μυθολογίας με τον χαρακτήρα του φανταστικού, συνδυάζει τις εγκαταστάσεις με τη γλυπτική και το κολλάζ. Ένας καλλιτέχνης της υβριδικής τέχνης είναι ο Mark Dion που τοποθετεί τον εαυτό του ως συλλέκτη, περιβαλλοντολόγο η ακόμα και ως φυσιοδίφη. Ο Βάλτερ Μπέντζαμιν είδε στα μάτια του ρακοσυλλέκτη τον «αστικό αρχαιολόγο».³⁸ Έτσι και ο Dion μοιάζει με ένα ρακοσυλλέκτη περιπλανώμενο που θα ψάξει κάτω από την πόλη, τον τόπο, κάτω από την επιφάνεια, κάτω από την εικόνα για να βρει ξεχασμένα πειστήρια του παρελθόντος με σκοπό όχι να ανακαλύψει κάτι φαινομενικά πολύτιμο αλλά να ανακτήσει απλά κάτι ξεχασμένο και θα του δώσει ένα δεύτερο κύκλο ζωής, θα ανθίσει κάτι νέο στα ερείπια του παλιού.

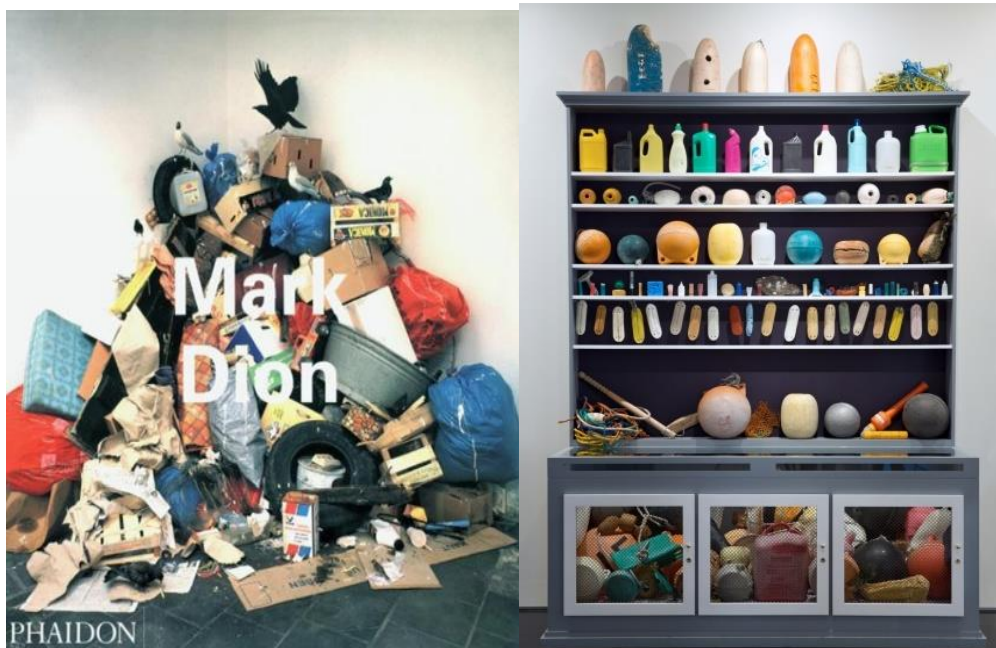
³⁵ Παπαδημητρόπουλος Π. Ποιητικές του υβριδισμού στην τέχνη. From:<https://www.academia.edu/>

³⁶ Foster, Rosalind, Kraus, Yve-Alain Bois, Benjamin H. κ.α. (2018). Η τέχνη από το 1900, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο, 713

³⁷ Γιαννάκη Ε., άρθρο: "Σχεσιακή αισθητική και σχεσιακή τέχνη" Έκθεση Touch: Relational Art from the 1990s to now. From:<https://www.academia.edu/>

³⁸ Μαργαρίτη Ε. (2020), A108 τεύχος 132 Mark Dion Tate Thames Dig. From: <https://docplayer.gr/212542703-Mark-dion-tate-thames-dig.html>

Παρουσιάζει πράγματα που δεν είχαν ποτέ ξανά την ευκαιρία να βρεθούν δίπλα, δίπλα. Ο ίδιος λέει: "Ο στόχος της καλύτερης τέχνης και επιστήμης δεν είναι να αφαιρέσει τη φύση από τα θαύματα αλλά να την ενισχύσει".³⁹

Εικόνα 7. Mark Dion, Το εξώφυλλο του προσωπικού του λευκώματος, 1997. Credit Photo:

<https://www.waterstones.com/>

Εικόνα 8. Mark Dion Cabinet of Marine Debris, New York, 2014. Credit Photo: Tanya Bonakbar Gallery

3.2. Οι Το άγνωστο, το ανεξερεύνητο το απειλητικό, το φανταστικό και η παιδικότητα στην τέχνη

Κατά τη δημιουργία του εικαστικού του έργου εκφράζονται κάποιες έννοιες που τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή και στον συγκεκριμένο τόπο, έχουν νόημα και αξία. Ας δούμε τις έννοιες άγνωστο, ανεξερεύνητο, απειλητικό φανταστικό και παιδικότητα στην τέχνη. Οι έννοιες αυτές είναι αμφιλεγόμενες και έχουν μελετηθεί στην ιστορία της τέχνης από πολλούς καλλιτέχνες θέλοντας να μεταφέρουν μια προσωπική ανησυχία σε καλλιτεχνική πρακτική. Υπάρχουν πολλοί καλλιτέχνες και ρεύματα στην τέχνη που ασχολούνται με αυτές τις έννοιες, παρακάτω θα δώσουμε κάποια προφανή παραδείγματα σε σχέση με τη σύγχρονη τέχνη. Ένα ρεύμα τέχνης που αναδείχθηκε στη δεκαετία του 1950 από τον Γάλλο καλλιτέχνη Jean Dubuffet το ArtBrut. Η τέχνη του άγνωστου επικεντρώνεται στην αξία της αυθεντικότητας και της ατέλειας, ενώ αντιμετωπίζει την ακαδημαϊκή τέχνη ως καταναγκαστική και περιοριστική, κινούνταν ανάμεσα στο αφηρημένο στο ακατέργαστο και στο

³⁹ <https://www.artsy.net/artist/mark-dion>

παραστατικό⁴⁰. Οι παρακάτω καλλιτέχνες που θα αναφέρουμε είναι κυρίως συνδεδεμένοι με το κίνημα του Σουρεαλισμού. Ο καλλιτέχνης του 20ού αιώνα Yves Tanguy θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του ανεξερεύνητου. Η τέχνη του Tanguy αναδεικνύει το ασυνείδητο, το αβέβαιο, το μυστηριώδες μέσω των αμφιλεγόμενων τοπίων και των αφηρημένων μορφών. Ο Γερμανός καλλιτέχνης Max Ernst θα λέγαμε ότι δημιουργεί μια την απειλητική ατμόσφαιρα που απεικονίζεται στις παράξενες και δυναμικές εικόνες. Χαρακτηριστικά των έργων του είναι η υποκειμενική απόδοση του χώρου, μελαγχολική και ταυτόχρονα απειλητική ατμόσφαιρα που δημιουργούν μια την αίσθηση του απειλητικού και του μυστηριώδους.⁴¹ Ο Βέλγος ζωγράφος Rene Magritte είναι ίσως από τους πιο γνωστούς καλλιτέχνες που ασχολήθηκε με την τέχνη του Φανταστικού με το κίνημα του Σουρεαλισμού. Στα έργα του, οι έννοιες του χρόνου, του χώρου και της ύπαρξης ανατρέπονται και συνδυάζονται με ονειρικά τοπία και ασυνήθιστα αντικείμενα. Τέλος θα αναφέρουμε τον Ισπανό Joan Miro, ένας αληθινός πρωτοπόρος της τέχνης, αναζητούσε την αθώα ομορφιά της παιδικότητας στο έργο του. Με τις απλές γραμμές και τα ζωηρά χρώματα, δημιούργησε έναν κόσμο γεμάτο φαντασία και παιχνιδιάρικη αίσθηση. Όπως αναφέρει ο ίδιος: " Ο μικρόκοσμος της ζωής προβάλλεται με αφεντικό τρόπο στο απέραντο διάστημα και μαζί του η βαθιά ανάγκη για αναζήτηση της αρμονίας και της ελευθερίας".⁴²

⁴⁰ Χαραλαμπίδης Α. (1995). Τόμος III "Η τέχνη του 20 ου αιώνα", University Studio Press, 153

⁴¹ Χαραλαμπίδης Α., 1995, ό.π.,27

⁴² ό.π.,71

Εικόνα 9. Tanguy Y. Θύελλα, 1926, Φιλαδέλφεια, Museum of Art. Credit photo:

<https://www.wikiart.org/>

Εικόνα 10. Ernst M.O Άγγελος της εστίας, 1937, Γενεύη, Συλλογή Jan Krugier. Credit photo:

<https://www.youtube.com/>

Εικόνα 11. Magritte R. Προσωπικές Αξίες, 1952, Νέα Υόρκη, Συλλογή Harry Torczyner. Credit photo:

<https://www.theartist.me/>

Εικόνα 12. J. Miro J. Φωτογραφία από το Μουσείο του Miro στη Βαρκελώνη, credit

photo: <https://www.ethnos.gr>

Εικόνα 13. Dubuffet J. Work on a polystyrene sculpture in Paris, June 1967. Credit photo: Luc Joubert

Σε αυτό το σημείο θα δούμε τη διαφορετική τοποθέτηση στη καλλιτεχνική της πρακτική της γραφούσας σχέση με τις έννοιες αυτές, θα λέγαμε ότι έχουμε μια διαφορετική νοηματοδότηση. Μιλώντας για το ανεξερεύνητο στέκεται στον τόπο, στα δάση των Πρεσπών, ένα μέρος με δυναμική αλλά και απροσπέλαστο για πολλά χρόνια. Τοποθετείται εκλαμβάνοντας την 'απειλητικότητα' του τόπου όσον αφορά την συνοριακής συνύπαρξη τριών κρατών αλλά την παράλληλη απειλητικότητα που συνοδεύει την πανίδα που κατοικεί στα βουνά των Πρεσπών όπως οι αρκούδες απειλούνται καθημερινά από τον απερίσκεπτο άνθρωπο ακόμα και σήμερα που τελούν προστατευόμενο είδος. Το άγνωστο και το φανταστικό είναι στοιχεία με πρωταγωνιστικό ρόλο στο εικαστικό της έργο, τα ίδια της τα αντικείμενα είναι προϊόν της φαντασίας με επιρροές από την μυθολογία και την παράδοση. "Το Φανταστικό στην τέχνη αποτελεί από την φύση του την αντιστροφή του κανονικού, του γνωστού και του συνειδητού. Το φανταστικό, δηλαδή, αντιπροσωπεύει την αντιστροφή της πραγματικότητας".⁴³ Μέσα από τη καλλιτεχνική πρακτική της βιώνεται ο τόπος με ένα ασυνήθιστο τρόπο και το απροσπέλαστο παρελθόν μετατρέπεται σε μια αφηγηματικής διάθεσης δημιουργική αντιμετώπιση. Τέλος θα κλείσουμε την ενότητα αυτή με τη φανερή παιδικότητα που αποπνέουν τα έργα της καλλιτέχνιδας, μια έμφυτη εσωτερική προσέγγιση, που όσο και να προσπάθησε, δεν μπόρεσε να αλλάξει, μια καλλιτεχνική απόχρωση με απλές φόρμες, αίσθηση ανεμελιάς, αθωότητας και απλότητας θαρρείς πώς το έκανε ένα παιδί.

Όταν η τέχνη που έγινε ανεξάρτητη αναπαριστά τον κόσμο της με λαμπρά χρώματα, μια στιγμή της ζωής γερνάει και τα λαμπρά χρώματα δεν μπορούν να της δώσουν ξανά τη νιότη της. Μπορεί μόνο να ζωντανέψει στην μνήμη. Το μεγαλείο της τέχνης δεν αρχίζει να υποφώσκει παρά στο λυκόφως της ζωής.⁴⁴

⁴³ Αρφαράς Μ. (2014), Το Φανταστικό στη Σύγχρονη Ελληνική Τέχνη: έκθεση στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων, <https://www.culturenow.gr/to-fantastiko-sth-sygyronh-ellhnikh-texnh-ekthesh-sthn-pinakothkh-toy-dhmoy-athhnaiwn/>

⁴⁴ Debord G., 1986, ό.π.,137

Κεφάλαιο 4. Εικαστικές αναφορές.

Στο παρακάτω κεφάλαιο θα αναφερθούμε και θα αναλύσουμε καλλιτέχνες στην ιστορία της τέχνης που σχετίζονται με το έργο της καλλιτέχνης κυρίως όσο αφορά το κομμάτι της περισυλλογής αντικειμένων από την φύση, μεταμορφώνοντας τα σε εικαστικά έργα με κύριο χαρακτηριστικό την υλικότητα και το δομικό στοιχείο. Καλλιτέχνες που πραγματεύονται την δομή ως πηγή έμπνευσης, ό κάθε ένας με τη δική του εννοιολογική προσέγγιση. Καλλιτέχνες που συνδέονται με την ίδια είτε γιατί μελέτησαν παρόμοια θέματα και υλικά, είτε γιατί πραγματεύονται παρόμοια σημασιολογία, είτε γιατί στα έργα τους δίνουν βασική προσοχή στην υλικότητα, είτε γιατί η φύση, η περιπλάνηση και η έμπνευση είναι ο κοινός παράγοντας τους. Την ίδια την ενδιαφέρει η δομή και η φόρμα του υλικού, ο τόπος στον οποίο βρέθηκε, το ταίριασμα των υλικών, οι όγκοι. Μελετά την φόρμα των ξύλων μέχρι να την εμπνεύσει κάποιο χωρίς να έχει φαντασισθεί την εξέλιξη του. Ο τόπος για την καλλιτέχνη παίρνει σάρκα και οστά, μετατρέπεται σε μύθο ή ιστορία, με πρωταγωνιστή τα πλάσματα της φαντασίας της και όλα μέσα από τις εμπειρίες και τις αναμνήσεις από την αίσθηση του τόπου. Η τέχνη είναι αρρώστια εξαιρετικά μεταδοτική, το μάτι του καλλιτέχνη τρέφεται ασυνείδητα με οποιαδήποτε μορφικά στοιχεία βρεθούν στο δρόμο του .⁴⁵

4.1.Joan Miro

Ξεκινώντας θα αναφερθούμε σε ένα αγαπημένο καλλιτέχνη αναφοράς και έμπνευση της καλλιτέχνης τον Ισπανό Joan Miro. Τον θαυμάζει και μελετά κατά τη διάρκεια της καλλιτεχνικής της πορείας για τις απλές φόρμες, για τη λιτότητα στα έργα του, για την αίσθηση παιδικότητας που αποπνέουν και του ονειρικού στην τέχνη. Θα σταθούμε στην σειρά με τα κεραμικά αντικείμενα που έχει δημιουργήσει, τις υφές, την εναλλαγή στην χρήση του γυαλώματος. Ο Yves Bonnefoy επισημαίνει: "Έχοντας αναλάβει να πλάσει ένα είδος αρμονίας από το χάος της ζωής ήταν φυσικό να θελήσει να ανακαλύψει μια παρόμοια τάξη στον πηλό που πειθαρχεί στη φωτιά. Η κεραμική είναι ίσως η πιο άμεση μορφή εξπρεσιονισμού γιατί δίνει φωνή στις δυνάμεις που βρίσκονται στην ύλη".⁴⁶ Παράλληλα θα σημειώσουμε τα λόγια του Pensore R. που "θαυμάζει πώς ο καλλιτέχνης παρατηρεί σαν μικρό παιδί, τα έντομα και τα στολίδια τους, το πώς μεγαλώνουν και μαραίνονται τα λουλούδια και οι σπόροι τους ανακαλύπτοντας σε αυτά ομοιότητα με τα σύννεφα, τα αστέρια, τα ηφαίστεια και τους πλανήτες ...πως να σκάβει πιο βαθιά μέχρι να φτάσει στη βαθιά γνώση αυτών των μυστηρίων".⁴⁷ Ο τρόπος που χρησιμοποιούσε τα χρώματα και τις

⁴⁵ Herberd R., 1979, ό.π.,172

⁴⁶ Χαραλαμπίδης Α., 1995, ό.π.,72

⁴⁷ ό.π.,74

γραμμές έδινε την εντύπωση της απόλυτης ελευθερίας του ανέμου του ανάλαφρου. σαν ένα πούλι που κελαηδά.

Εικόνα 14. Miro J.Γυναίκα, 1949. Credit photo:<https://www.macba.cat/>

Εικόνα 15. Miro J.Κεραμικό, Παρίσι, Galerie Maeght.

Εικόνα 16. Miro J.Φοίνικας, 1955-56, κεραμικό, Νέα Υόρκη. Pierre Matisse Gallery

4.2.Βασίλης Γεροδήμος

Προχωρώντας θα αναφερθούμε σε ένα σύγχρονο καλλιτέχνη με βασικό χαρακτηριστικό της πρακτικής του την υλικότητα, τον Βασίλη Γεροδήμο (1977-σήμερα). Ο Γεροδήμος θέτει μέσα από τα έργα του τον εαυτό του σαν παρατηρητή στο δημόσιο περιβάλλον, πλάθει μια συνύπαρξη ετερογενών πρώτων υλών, συνδυάζει υλικά φαινομενικά αταίριαστα μεταξύ τους δίνοντας σε αυτή η συνομιλία μια νέα ανάγνωση, κυρίως παρανομαστής στη επιλογή των υλικών είναι η ακατέργαστη υπόστασή τους. Βασίζεται στην υλικότητα, στη φόρμα και την αυτονομία. Ο καλλιτέχνης συστηματικά και στοχευμένα διερευνά τη σχέση μεταξύ των υλικών, τις σκέψεις τους συνειρμούς τα συναισθήματα που γεννιούνται όταν αυτά συνταιριάζουν μεταξύ τους. Όμως αυτό που τον οδηγεί να κατασκευάσει το έργο του είναι η δομή, η σύνθεση των υλικών και η ιστορία τους. Είναι αυτό το φαινόμενο του παραδοσιακού γλύπτη που αφουγκράζεται τον χώρο, και την ολότητα του υλικού. Επανατοποθετεί με κύρια χαρακτηριστικά τη δόμηση και την επαναστατικότητα, συνδυάζει υλικά που με το δικό του

τρόπο σε ταξιδεύουν σε νέα μονοπάτια και όπως αναφέρει η επιμελήτρια Αλεξάνδρα Κοροξενίδη 'ανασυγκροτεί τόπους σε έναν νέο τόπο που είναι το έργο τέχνης'.⁴⁸

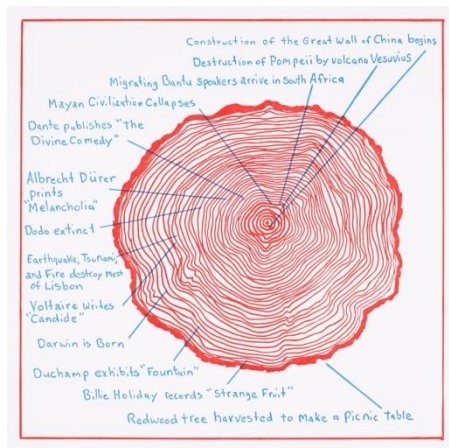
Εικόνα 17. Γεροδήμος Β. Stellen 2020, Υλικό: Ατσάλι, Αθήνα. Credit photo: Δημήτρης Φουντούρης,
Εικόνα 18. Γεροδήμος Β. Χασμωδία #1, 2017, Υλικά: Μέταλλο, Καουτσούκ. Credit photo:
<https://www.vassilisgerodimos.com/>

4.3. Mark Dion

Συνεχίζοντας θα περάσουμε στον "αστικό αρχαιολόγο" τον Mark Dion (1961-σήμερα). Ένας καλλιτέχνης που αναφέραμε και παραπάνω στην υβριδική τέχνη με κύριο χαρακτηριστικό την αυτούσια τοποθέτηση του αντικειμένου, αντικείμενα που ανακαλύπτει στη φύση, παρατημένα και ξεχασμένα για καιρό, ο ίδιος τα ανασύρει. Ο Mark Dion έβαλε μέσα την γκαλερί ένα τεράστιο δέντρο που δεν ήταν πια ζωντανό, το τεμάχισε και το παρουσίασε, μελέτησε τους μικροοργανισμούς που ζούσαν, δημιούργησε μια νέα συνθήκη με το έργο αυτό για το πώς μπορούμε να αλληλεπιδράσουμε με το φυσικό στοιχείο, λέει χαρακτηριστικά, "όταν εισέρχεται στην έκθεση όλη η αίθουσα είχε κατακλυστεί από ένα πέπλο μελαγχολίας αλλά και από τη μυρωδιά του δέντρου, το έργο θέλει να ξυπνήσει όλες σου τις αισθήσεις όχι μόνο την όραση".⁴⁹ Είναι καλλιτέχνης μελέτης, έρευνας ανάλυσης και σε δεύτερο χρόνο ανάδειξης των πληροφοριών μέσα από τις εικαστικές τέχνες. Τα έργα του έχουν συχνά μια αίσθηση χιούμορ αλλά και ειρωνείας, θέλοντας να σχολιάσει και να αποδομήσει τις επιστημονικές μελέτες και τις μουσειακές συλλογές παραθέτει τα σκουπίδια που έχει ανακαλύψει με τις ανασκαφές του σαν ένα σχόλιο για τη σημερινό τρόπο ζωής, θέλοντας πολλές φορές να δώσει πολιτικοκοινωνικές προεκτάσεις.

⁴⁸ <https://theartnewspaper.gr/kritiki/vasilis-gerodimos-stin-potential-project/>

⁴⁹ Interview with Mark Dion "The life of a dead tree" <https://www.youtube.com/watch?v=6M54ucPT3CY>

Εικόνα 19-21. Dion M. The life of a dead tree, 2019, Τορόντο. 19.credit Photo: Tom Arban, 20.Credit photo: <https://www.artspace.com/> 21.Credit photo: <https://www.akincollective.com/>

4.4. Jimmie Durham

Στη συνέχεια δεν μπορούμε να παραλείψουμε να αναφέρουμε τον Jimmie Durham (1940-2021) ένας σπουδαίος διεθνώς αναγνωρισμένος καλλιτέχνης. Συνολικά, ο Jimmie Durham αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό κεφάλαιο της σύγχρονης τέχνης, με το έργο του να αντανακλά μια πολυποίκιλη πολιτιστική κληρονομιά και ιστορία, που συνδυάζεται με την προοπτική ενός κόσμου που πρέπει να αλλάξει. Κύριο ενδιαφέρον της καλλιτεχνικής του πρακτικής είναι η κληρονομιά των ιθαγενών Αμερικάνων, με κύριο παράγοντα να αμφισβητήσει τον δυτικό τρόπο ζωής και ηγεμονίας. Η καλλιτεχνική του πρακτική —η οποία περιλαμβάνει γλυπτική, εγκατάσταση, σχέδιο, βίντεο, περφόρμανς και φωτογραφία— μπορεί να θεωρηθεί ως προέκταση του πολιτικής του κινητοποίησης στον ακτιβισμό.. Συλλέγει πεταμένα αντικείμενα και ευρήματα της φύσης όπως κρανία ζώων και δημιουργεί παράξενα πλάσματα με έντονο συμβολικό χαρακτήρα σχολιάζοντας το δυτικοκεντικό τρόπο σκέψης, πίστης και θεώρησης. Για παράδειγμα, σε πολλά από τα έργα του χρησιμοποιεί πέτρες για να

συνθλίψει αυτοκίνητα, έπιπλα ή είδη ένδυσης, φυσικά υλικά, ανατρέποντας το ιστορικό δυτικό παράδειγμα της κατάκτησης της φύσης μέσω του πολιτισμού και της τεχνολογικής προόδου.⁵⁰ Τα έργα του Jimmie Durham συμβολίζουν την κοινωνική και πολιτική κριτική, την έννοια της ταυτότητας και τη σχέση μεταξύ του ανθρώπου και της φύσης. Παρουσιάζει τις αντιθέσεις και τις παράλογες συνέπειες της διαχείρισης της φύσης και της εξουσίας, και την ανάγκη να βρούμε μια ισορροπία ανάμεσα σε αυτές τις δυνάμεις.

Εικόνα 22. Durham J. 1984, *Tlunh Datsi*, Belgium. Credit photo: <https://whitney.org/>
Εικόνα 23. Durham J. In Fundação de Serralves, 2007, in Porto, Portugal. Credit photo: <https://whitney.org/>

Εικόνα 24. Durham J. Alpine Ibex, 2017. Credit photo: <https://www.tate.org.uk/>

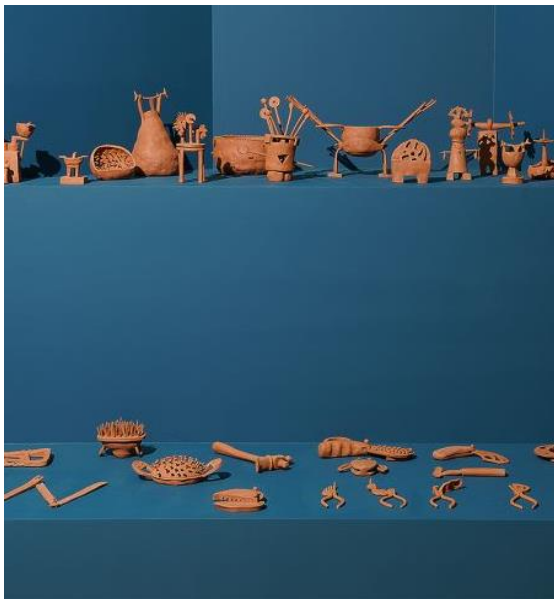
Εικόνα 25. Durham J. Maremmana Bull, 2017, Miami. Credit photo: <https://www.artbasel.com/>

⁵⁰ <https://www.artsy.net/artist/jimmie-durham>

4.5. Ναταλία Μαντά

Κλείνοντας την ενότητα αυτή αφήσαμε για το τέλος τη Ναταλία Μαντά, μια ανερχόμενη και σπουδαία καλλιτέχνη μόνο 29 ετών. Η καλλιτεχνική πρακτική και η θεματολογία των δύο γυναικών συνταιριάζουν. Η Μαντά ασχολείται και η ίδια με τη κεραμική, την μυθοπλασία αλλά και το φανταστικό σε σχέση με το πραγματικό. Δημιουργεί μοναδικά έργα που συνδυάζουν την αρμονία των φυσικών στοιχείων με τη δημιουργική της φαντασία. Στο εικαστικό της έργο κατασκεύασε μια σειρά από κεραμικά αντικείμενα βλέποντας τα από το πρίσμα της γλυπτικής (Φοίνιξ, Κορνήλιος, Εργαλεία μνήμης, φανταστικά τοπία). Μέσα από τα γλυπτά της ακροβατεί στα όρια της μυθοπλασίας και της πραγματικότητας, πραγματεύεται τη μνήμη, τα αντικείμενα θα μπορούσαν, για την ίδια, να είναι ευρήματα μιας αρχαιολογικής ανασκαφής. Όπως αναφέρει η ίδια η καλλιτέχνη: "Στοιχεία των δικών μου αναμνήσεων μπλέκονται με μια ποικιλία πολιτισμικών αναφορών, με μη ιεραρχικό τρόπο, που καταλήγουν σε μια προσωπική γλώσσα ζωδών μορφών, μυθολογικών συμβόλων και ιχνών φανταστικής γραφής, καθώς σχετίζεται με την έννοια μιας αρχέγονης συλλογικότητας, η συνείδηση που υπάρχει πριν από τη γλώσσα, αλλά περιλαμβάνει όλες τις «γλώσσες»".⁵¹ Οι κεραμικές φιγούρες που δημιουργεί απεικονίζουν τον ανθρώπινο τρόπο ζωής, τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων. Με λεπτομερή και εκφραστικά πρόσωπα, αποπνέουν συναίσθημα και αφηγούνται ιστορίες που αγγίζουν τον θεατή. Τα κεραμικά έργα της Ναταλίας Μαντά διεγείρουν τη σκέψη και προκαλούν αναζήτηση για νόημα και κατανόηση. "Τα έργα της δημιουργήθηκαν μέσα από ένα πρίσμα αναστοχασμού της παράδοσης και των λαογραφικών στοιχείων, με σύγχρονο βλέμμα, όπου η υλικότητα αντικαθιστά το λόγο και δημιουργεί εκ νέου τη δική της μοναδική αφήγηση" (Γεωργία Οικονόμου, 2022). Δημιουργεί έργα που συνδυάζουν την μυθολογία, την φαντασία και την ανθρώπινη φύση με μια ιδιαίτερη αισθητική και τεχνική επιδεξιότητα. Με μοναδικό τρόπο, καταφέρνει να αποτυπώσει την πολυπλοκότητα και την ομορφιά της ανθρώπινης ύπαρξης, αφήνοντας μια αίσθηση εμπνευσμένης ανατροφοδότησης στο κοινό της.

⁵¹ <https://nataliamanta.com>

Εικόνα 26. Μαντά Ν. PHOENIX, πηλός τερακότα και μέταλλο, 2021, Αθήνα. Credit photo: <https://nataliamanta.com/>

Εικόνα 27. Μαντά Ν. Imaginary Landscapes, πηλός εφραλωμένος και μέταλλο, 2021, Αθήνα. Credit photo: <https://www.art-works.gr/>

Εικόνα 28. Μαντά Ν. Memorial Tools, πηλός τερακότα, 2019, Athens. Credit photo: <https://www.news247.gr/>

Εικόνα 29. Μαντά Ν. Kornilios, πηλός τερακότα και μέταλλο, 2021, Αθήνα. Credit photo: <https://www.art-works.gr/>

Κεφάλαιο 5. Η παρουσίαση του εικαστικού έργου τίτλος: Ο τόπος των Ψαράδων: μετασχηματίζοντας το τοπίο , ο τόπος και η περιπλάνηση

5.1. Η Σύλληψη του έργου

Ξεκινώντας τις συναντήσεις στη Πρέσπα πολύ σύντομα ήρθε η ιδέα και η αφορμή για την δημιουργία αυτού του εικαστικού έργου. Η αρχή ήταν η εύρεση ενός ξύλου στο χωριό Ψαράδες και το ενδιαφέρον που προκλήθηκε για τη μεταμόρφωση του σε κάτι νέο. Το ξύλο μεταφέρθηκε στην Αθήνα αυτό αποτέλεσε το έναυσμα για την δημιουργία των αντικειμένων-έργων που θα παρουσιαστούν. Σε συνδυασμό με τον πηλό και οδηγό το πρώτο υλικό, το ξύλο, ξεκίνησαν οι πειραματισμοί για το πάντρεμα των δυο υλικών που μετασχηματίζονται σε μια νέα μάζα. Ο κυρίως στόχος των έργων αυτών ήταν να μεταφερθεί η ουσία και η ιστορία του τόπου μέσα από το ξύλο, να αναδείξει την ανθρώπινη σύνδεση με το περιβάλλον και να προκαλέσει συναισθήματα και αναμνήσεις. Το ξύλο γίνεται το μέσον που μεταφέρει την εμπειρία του τόπου μιας και παρουσιάζεται αυτούσιο στο έργο τέχνης. Σκοπός ήταν να δημιουργηθεί μια εγκατάσταση, ένας χώρος που ο θεατής περιπλανιέται σε μια παράλληλη πραγματικότητα, παρουσιάζοντας τα σαν μια φανταστική ανασκαφή με ευρήματα του τόπου των Ψαράδων. Ο χώρος έχει στόχο να εντάξει στον θεατή με μια νέα προσέγγιση, εμβαθύνοντας στα αντικείμενα μελέτης μιας μυθοπλασίας που δημιούργησε η ίδια, παρουσιάζοντας τα με έναν νέο τρόπο που δίνει χώρο στο φανταστικό. *‘Η δομική ανάλυση του μύθου ανταποκρίνεται σε μία ανάλυση του έργου τέχνης και πώς η δομική ανθρωπολογία συστοιχεί σε ένα αισθητικό στοχασμό που τείνει προς την σύνθεση μίας σημειολογικής αισθητικής’*.⁵²

5.2 Η Εννοιολογική προσέγγιση

Στην ανάγκη της η καλλιτέχνη να αποκρυπτογραφεί τις δικές της υποσυνείδητες εικόνες, εξερευνεί τα όρια του μύθου, της ιστορίας της παράδοσης, του παραμυθιού, αναζητώντας ίχνη εμπειριών που διασχίζουν τη γεωγραφία και τον χρόνο. Αυτή η αναζήτηση με βρίσκει σε συνομιλία με τον "σταθερό και μόνιμο δεσμό του ατόμου με τα μυθολογικά αρχέτυπα", όπως περιγράφει ο Carl Jung. Στοιχεία από τις δικές της αναμνήσεις συνδυάζονται με μια ποικιλία πολιτισμικών αναφορών οδηγώντας σε μια προσωπική γλώσσα ζωωδών μορφών, μυθολογικών συμβόλων και ιχνών φανταστικής γραφής, ενώ συνδέεται με την έννοια μιας αρχέγονης συλλογικότητας. Αυτά τα στοιχεία μπορούν να ερμηνευτούν ως υπάρχοντα σύμβολα αλλά και ως ίχνη προσωπικών αναμνήσεων, δημιουργώντας ένα χαρακτήρα που

⁵²Levi-Strauss C. 1986, ό.π., 13

κυμαίνεται μεταξύ τόπου και χρόνου. Ο συμβολισμός προσθέτει νέα αξία στο αντικείμενο και στην πράξη, χωρίς αυτό να μειώνει τις ιδιαίτερες και άμεσες αξίες τους. Η συμβολική σκέψη προκαλεί έκρηξη της άμεσης πραγματικότητας αλλά δεν την μειώνει ούτε υποβιβάζει την αξία της. *“Στην προοπτική της το Σύμπαν δεν είναι κλειστό, κανένα πράγμα δεν είναι απομονωμένο στην ιδιαίτερη υπαρξιακή του κατάσταση”*.⁵³

Οι κορυφαίες στιγμές του τόπου συνυπάρχουν με τις προσωπικές αναμνήσεις, οι εσωτερικές διαδρομές της καλλιτέχνης, δημιουργούν έναν διάλογο μεταξύ του παρελθόντος και του παρόντος. Το έργο της αποτελεί για την ίδια την εξερεύνηση ενός τόπου που αποδίδει μεταφορικά και συμβολικά την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης ύπαρξης με μια χιουμοριστική διάθεση αλλά και μια ευαισθησία. Ο κύριος σκοπός της καλλιτέχνης είναι να δημιουργήσει ένα γλυπτικό σύνολο που θα είναι εξίσου προσιτό στο κοινό και ταυτόχρονα αλλιότιο. Κατευθυνόμενη από αυτή την έμπνευση και χρησιμοποιώντας την ύλη ως μέσο, επιδιώκει να προσεγγίσει τα σύνορα που διαχωρίζουν την φαντασία, την μυθοπλασία, τα παραμύθια και τα όνειρα από τον πραγματικό κόσμο. *“Στο θέαμα που η κοινωνία ονειρεύεται την ανάγκη, το όνειρο γίνεται αναγκαίο”*.⁵⁴

Εικόνα 30. " Η γιρλάντα", φωτογραφία από τη παρουσίαση, Ψαράδες, 2023.

⁵³ Mircea E. 1994, ό.π., 230

⁵⁴ Debord G.1986, ό.π. 30

Κεφάλαιο 6. Η παρουσίαση του μύθου και του εικαστικού έργου.

6.1.Μυθική αφήγηση

Ξεκινώντας τη παρουσίαση του εικαστικού έργου επινοείται μια αφήγηση με μυθικό χαρακτήρα, μια μυθική παρουσίαση που η δημιουργός επινοεί για να πλαισιώσει τα έργα της. *Οι μυθικές ιστορίες είναι ή φαίνονται αυθαίρετες, χωρίς νόημα, παράλογές αλλά παρόλα αυτά τις βλέπουμε να επανεμφανίζονται σε όλα τα μέρη του κόσμου.*⁵⁵

Μυθική αφήγηση

Μια σειρά από παράξενα μπαρμπαδάκια κατηγορίζουν το βουνό απέναντι από το χωριό Ψαράδες με σκοπό να ξεκινήσουν την δική τους εξερεύνηση στον αναζητώντας τους ήρωες των Ψαράδων, ξεχασμένα πλάσματα συγγενείς του Δράκου της Πρέσπας που ζει στα απροσπέλαστα νερά του τριεθνούς.

Ο πρώτος ήρωας είναι ένα Αρμαντίλο πιστός φρουρός του καλλιτεχνικού σταθμού των Ψαράδων για δεκαετίες τώρα που προστατεύει τον τόπο ολημερίς και ολονυχτίς από ανεπιθύμητους επισκέπτες, δίνοντας χρώμα και πνοή στις στιγμές όλων. Με το ίδιο ακριβώς τρόπο χωρίς να αλλάξει τη παραμικρή του κίνηση, θαρρείς πως η μέρα της Μαρμότας παίρνει σάρκα και οστά.

Μια σαλαμάνδρα θαμμένη στις ρίζες ενός κέδρου δεξιά του χωριού αρέσκεται στην μούχλα και την υγρασία για να μπορεί να κρύβεται από τους εχθρούς μιας και η πολιτεία την άφησε απροστάτευτη μπροστά από κάθε είδους κίνδυνο.

Οι δυο μας στρατιώτες καρποί ξεχωριστών ξερόχορτων αναδύονται προς τα πάνω κάθε φορά που συμβαίνει κάτι διαφορετικό πολέμοι μιας ομορφιάς που δεν υπάρχει, θαρρείς πως έχουν κεραίες ανίχνευσης αναζητώντας μια ματιά αλήθειας.

Η κουνιστή πάπια που διασώζει νεκρά ζώα, κουβαλάει κεφάλια λύκων αγελάδων και αρκούδων με σκοπό να περιμαζέψει ότι περισσότερο μπορεί να τα μεταμορφώσει σε λάβαρα, γαλινιάζοντας τη ψυχή τους και διώχνοντας μακριά τους απερίσκεπτους θαμώνες θυμίζοντας σε όλους ότι η φύση ξέρει τι κάνει.

Μια μητέρα Άλιεν που φυλάει το παιδί της βαθιά μέσα στη κοιλιά της μιας και η μητρότητα είναι βαθιά ριζωμένη στη ύπαρξη της γυναίκας

Ένα πλάσμα σύμβολο θρησκευτικού χαρακτήρα που στέκεται σαν τσολιάς στις όχθες τις λίμνης για να μην παρεκκλίνουν οι ξένοι και να μην ξεχνιούνται οι ντόπιοι, προστάτης του τόπου μιας και πολλοί πιστεύουν ότι η πίστη θα μας σώσει.

Η αρκούδα σμέρνα που έχει ριζωθεί στο τέρμα της χώρας μιας και χρόνια θέλουν να την εξαφανίσουν, να την εξαλείψουν, προσπαθεί να επιβιώσει εκεί, να παραμένει στο σπίτι της που καθημερινά την απειλούν.

⁵⁵Levi-Strauss C. 1978, 39

Κροκόδειλος τρώει βγαλμένος μέσα από τη μάχη του εμφύλιου, καμένος από κεραυνό, διασωσμένοι δεκαετίες είναι εκεί να προστατεύει την τέχνη, την έκφραση, λίγοι τον καταλαβαίνουν αλλά είναι ο μόνος που δεν κρύβεται, τριγυρνά και απολαμβάνει τον μοναδικό του τόπο.

Τέλος ένα κουτσό σοφό τέρας ό δάσκαλος ανιχνευτής παρευρέθηκε σε πολλούς μύθους και ιστορίες μα πλήρωσε σαν αντίτιμο στο χρόνο με την σημερινή του μοναξιά.

Όταν ο τόπος μετατρέπεται σε πλάσματα και μύθους για να αντέξει στον χρόνο, όταν ο τόπος παίρνει σάρκα και οστά για να συμβολίσει την αλήθεια όταν ο τόπος γίνεται Μπαμπαδάκι για να καταθέσεις τον εαυτό σου μέσα από το βάθος του υλικού.

Χρακτικά συνοδευτικά έργων, 2023

6.2.The Land

Το πρώτο κομμάτι του έργου είναι: "The Land" που χωρίζεται σε τρία επιμέρους μέρη: «Τα Μπαμπαδάκια», (7 πήλινα γλυπτά,) στη συνέχεια το έργο «Οι αγνοούμενοι»(12 γλυπτά,12 σχέδια) τέλος μια γιρλάντα (με κεραμικές χάντρες, τράπα).

6.2.1.The Land «Τα Μπαμπαδάκια», 7 πήλινα γλυπτά διαφορετικών διαστάσεων, 2022

Η πρώτη ενότητα της έκθεσης αποτελείται από 7 πήλινα πλάσματα μικρής διάστασης, είναι ανθρωπόμορφα, τοποθετούνται παρατεταγμένα με τρόπο που σχηματίζουν μια διαδρομή προς την έκθεση, λειτουργώντας ως "εισαγωγή" στην έκθεση για τα έργα που ακολουθούν. Δημιουργήθηκαν από την ίδια τη καλλιτέχνη κατά τη διάρκεια των μαθημάτων γλυπτικής που δίδασκε σε παιδιά. Έχουν μια ανεξερεύνητη παιδικότητα και απλότητα, το καθένα ένα από αυτά κουβαλάει στη πλάτη του ένα ή περισσότερα κλαδιά από δέντρο οξιάς με

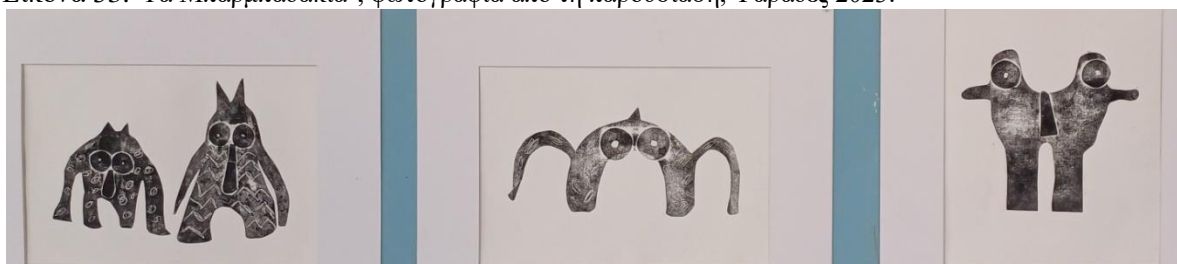
λειχήνες⁵⁶ που βγαίνουν τον χειμώνα. Αυτά τα αντικείμενα είναι αγνάλατα, δείχνοντας την αίσθηση του αρχαίου και φθαρμένου.

Εικόνα 31. Λειχήνα. Credit photo: <https://el.ruarrioseph.com/> Εικόνα 32. " Τα Μπαρμπαδάκια", 2022

Εικόνα 33. "Τα Μπαρμπαδάκια", φωτογραφία από τη παρουσίαση, Ψαράδες 2023.

Εικόνα 34. "Τα Μπαρμπαδάκια", χαρακτηριστικά, συνοδευτικά έργων, φωτογραφία από τη παρουσίαση, Ψαράδες, 2023.

⁵⁶ Οι λειχήνες είναι άλλη μια πρωτόγονη κατηγορία οργανισμών, οι οποίοι αποτελούν μια παράδοξη συμβίωση δύο ειδών που ανήκουν σε διαφορετικά βασίλεια, αλλά λειτουργούν ως μία βιολογική μονάδα. Η συμβίωση γίνεται από ένα φύκος και ένα μύκητα. Δεν έχουν ρίζες. Το υπόστρωμα στο οποίο συνδέεται ένας λειχήνας (συνήθως τα δέντρα) καταστρέφεται από τη δράση ενός συγκεκριμένου οξέος, το οποίο εκκρίνεται από τους μύκητες. Επιπλέον, είναι σε θέση να καταστρέψει ακόμη και μια πέτρα. Επομένως, αυτά τα φυτά είναι αρκετά επιβλαβή. Έτσι, όταν εμφανίζονται, για παράδειγμα, σε σπωροφόρα δέντρα, καταστρέφουν απλά το φλοιό. Αλλά ταυτόχρονα, οι λειχήνες είναι ένας δείκτης της καθαρότητας του αέρα, επειδή απολύτως δεν ανέχονται τη μόλυνση του αερίου.

http://www.parnitha-np.gr/vrya_leixines/, <https://el.ruarrioseph.com/>

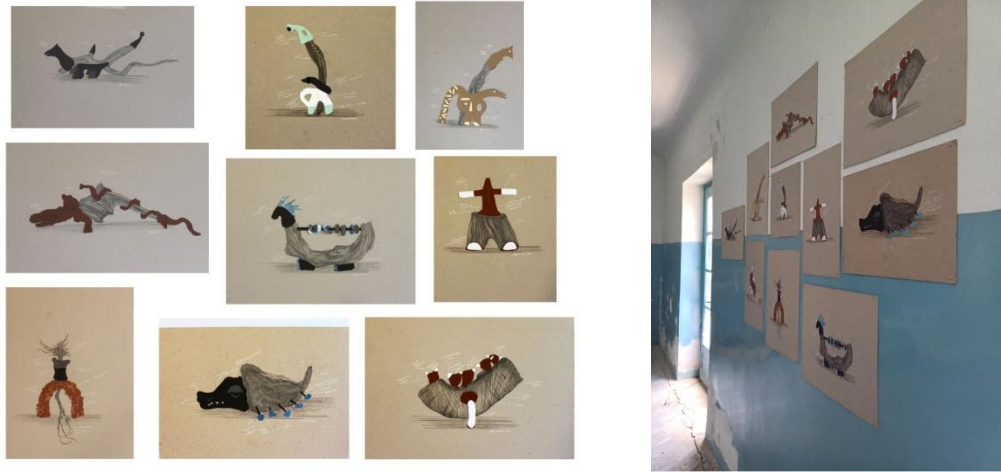
6.2.2.The Land, «Οι αγνοούμενοι», (14 γλυπτά, 14 σχέδια)

Η δεύτερη κύρια ενότητα της έκθεσης αποτελείται από δύο μέρη, 14 γλυπτά και 14 σχέδια. Η καλλιτέχνη δημιουργεί μια μοναδική αφήγηση μέσα από τα ζωόμορφα και ανθρωπόμορφα γλυπτά που κατασκευάζει. Αυτά τα γλυπτά έχουν δημιουργηθεί με ξύλα που έχουν συλλεχθεί από τις διαδρομές που περπάτησε στις Πρέσπες κατά τη διάρκεια του ΠΜΣ, καθώς και με πηλό. Η επιλογή του πηλού ως υλικού σύνδεσης δίνει μια αίσθηση αρχέγονου και πρωτόγονου στα έργα της, σαν να είναι αντικείμενα που κάποιος αναζητά σαν αρχαιολογικά ή μυθικά ευρήματα σε ανασκαφή. Η σύνδεση του γυαλωμένου και αγυαλωτού πηλού προσθέτει μια αίσθηση παλαιότητας και σημάδια του παρελθόντος. Οι απότομες εναλλαγές στα γυαλώματα προσδίδουν αυστηρότητα στη σύνθεση. Τα έργα της αποτελούν μια έκκληση προς τη φαντασία και την αισθητική του θεατή. Μεγάλη σημασία και ρόλο δίνεται στις συναρμολογήσεις των δύο υλικών και στις συνδέσεις που επιτρέπουν την αρμονική σύμπραξη δύο διαφορετικών μορφών χωρίς να χαλάσει η δομή τους. Η πρωταρχική πρόθεση ήταν να χρησιμοποιηθεί το ξύλο ως ένα εύρημα που θα λειτουργούσε ως βάση, επάνω στην οποία θα δημιουργούνταν τα γλυπτά. Μέσα από αυτή την προσέγγιση, η καλλιτέχνη δημιουργεί έναν μοναδικό τρόπο να αναπαραστήσει την τοπική ταυτότητα και τις εμπειρίες της, που οι θεατές μπορούν να αντιληφθούν και να αναμετρηθούν με τις εκφάνσεις του φανταστικού.

Εικόνα 35. "The Land, «Οι αγνοούμενοι», η παρουσίαση των γλυπτών, φωτογραφίες από τη παρουσίαση, Ψαράδες, 2023.

Εικόνα 36. The Land «Οι αγνοούμενοι», σχέδια, φωτογραφίες, 2022.

6.2.3. The Land «Η γιρλάντα»

Το επόμενο έργο αναδεικνύει τη συνδετική πλευρά της καλλιτέχνης, που συνδυάζει τον ρόλο της ως εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Αθήνα και τη προσωπική της ταυτότητα ως εικαστικός. Μέσω ενός μαθήματος, παρουσιάστηκε στα παιδιά η περιοχή των Πρεσπών και συγκεκριμένα το χωριό Ψαράδες, με στόχο να ενθαρρύνει την παρατήρηση των νερόκαστανων.⁵⁷ Στη συνέχεια, τους ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουν τη φαντασία τους και να φτιάξουν τους δικούς τους καρπούς εμπνευσμένοι από την παρουσίαση. Με τη συμμετοχή των παιδιών, δημιουργήθηκε μια σειρά κεραμικών χαντρών, με κάθε παιδί να φιλοτεχνεί ένα κομμάτι. Συνολικά, δημιουργήθηκαν 269 νερόκαστανα κατά τη διάρκεια μιας εβδομάδας. Μέσω αυτής της δημιουργικής διαδικασίας, η καθεμία από τις δημιουργίες αντιπροσωπεύει μια σύνδεση μεταξύ του παιδιού και της δημιουργού, αναδεικνύοντας και τις δύο ταυτότητες της.

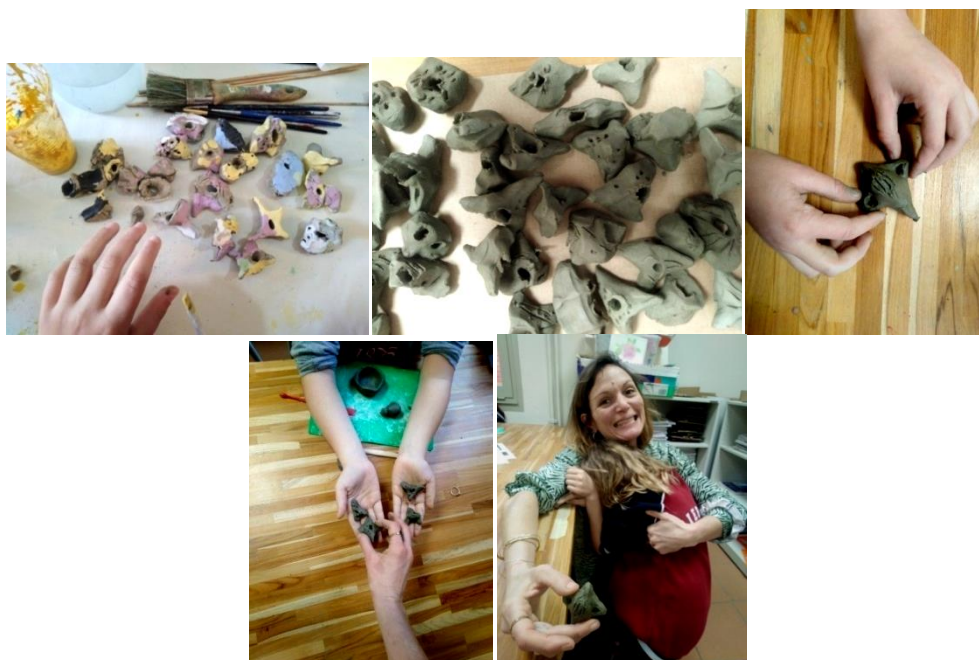
⁵⁷ Τα νερόκαστανα ή αλλιώς τράπα, είναι μια είδος υδρόβιων φυτών. Πρόκειται για πολυετή φυτά που ευδοκιμούν σε υγρές περιοχές όπως λίμνες, υδροβιότοποι, ποτάμια και άλλα υδάτινα περιβάλλοντα. Τα νερόκαστανα διακρίνονται από τις χαρακτηριστικές κωνικές κεφαλές που παράγουν, από τις οποίες αναπτύσσονται οι σπόροι τους. Τα βρίσκει κανείς στην Ευρώπη, στην Ασία και στην Αφρική. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα υπάρχουν μόνο στη Λίμνη Κερκίνη, στη Λίμνη Πρεσπα και στη Λίμνη Κορώνεια.

Εικόνα 37. Νεροκάστανα. Η Παρουσίαση του φυτού. Credit photo:<https://www.alamy.com/stock-photo>

Εικόνα 38. Το φύλλωμα του φυτού. Credit photo: <https://oladeka.com/>

Η επιλογή του καρπού του νεροκάστανου έγινε γιατί αποτελεί ένα μοναδικό οργανικό αντικείμενο που ευδοκμεί στη λίμνη των Πρεσπών. Ο κύκλος ζωής του και οι φόρμα του αποτελούν μια εξαιρετική πηγή έμπνευσης. Τα κεραμικά νεροκάστανα που δημιουργήθηκαν, αντιπροσωπεύουν μια συνδετική γέφυρα ανάμεσα στην καλλιτέχνη, στην περιοχή των Ψαράδων και στην καθημερινότητα της στην Αθήνα. Κάθε ένα από αυτά φέρει το στίγμα του παιδιού που το δημιούργησε, προσφέροντας μια προσωπική και μοναδική εκδοχή της τέχνης και της φαντασίας του.

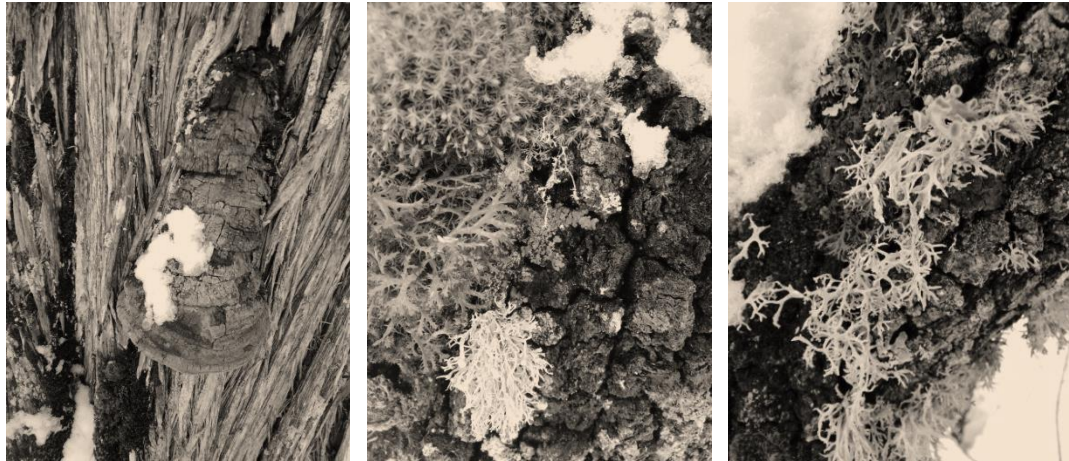
Εικόνα 39. From the process, Αθήνα, Φεβρουάριος, 2023.

Εικόνα 40. " Η γυρλάντα", φωτογραφία από τη παρουσίαση, Ψαράδες, 2023.

6.3 Η Περιπλάνηση, (ένα επιτοίχιο και ένα επιδαπέδιο έργο).

Η τρίτη ενότητα περιλαμβάνει ένα επιτοίχιο έργο και ακριβώς από κάτω ένα επιδαπέδιο έργο κατασκευασμένο από πηλό, σε ανάγλυφη μορφή. Και τα δύο είναι σύνθεση με τετράγωνα και έχουν την ίδια διάσταση. Στην πρώτη απεικόνιση, το άνω σκέλος αποτελεί το ασυνείδητο, το φανταστικό, το ονειρικό, μοιάζοντας με νυχτερινά τοπία στην ομίχλη, ενώ στο κάτω μέρος έχουμε το οργανικό, τη μάζα, τη δομή, τις φόρμες, την κίνηση. Είναι το τοπίο που παρουσιάζεται μέσω μιας διπλής απεικόνισης. Τα τετράγωνα χρησιμοποιήθηκαν για να αποδώσουν το αστικό του τοπίου, με φόρμες που παρουσιάζονται στην επιδαπέδια σύνθεση. Συνεχίζοντας από εκεί, οι εμπνευσμένες από οργανικά στοιχεία της φύσης συνθέσεις στο κάτω μέρος αποτυπώνουν την αστική αισθητική του τοπίου. Αυτές οι συνθέσεις βασίζονται σε μακρο φωτογραφίες που τράβηξε η καλλιτέχνη κατά τη διάρκεια των πεζοποριών της. Η χρήση του ραψίματος έχει συμβολικό χαρακτήρα και αποδίδει την έννοια της παράδοσης, παρεμβαίνοντας ως κίνημα, ενώ ταυτόχρονα συνδυάζει τη λεπτότητα και την ευαισθησία.

Εικόνα 41. Ασπρόμαυρες κοντινές λήψεις, κατά τη διάρκεια των πεζοποριών (2022-2023).

Το έργο αυτό έχει σκοπό να αφήσει το θεατή να κάνει τις δικές του ερμηνείες και να εξερευνήσει την πολυδιάστατη φύση του τόπου. Μέσα από την απόδοση του φανταστικού και του πραγματικού, του αστικού και του φυσικού, το έργο δημιουργεί έναν διάλογο μεταξύ του ανθρώπου και του περιβάλλοντος, αποτυπώνοντας την αλληλεπίδραση και την αλληλεξάρτησή τους. Παράλληλα, αναδεικνύει την ομορφιά και την ποίηση που κρύβονται στην καθημερινότητα και στα τοπία. Η μέθοδος που ακολουθούν οι σύγχρονοι καλλιτέχνες στα γλυπτά είναι συνήθως να συναρμολογούν τυχαία αντικείμενα, δημιουργώντας ανάμεσα τους σχέσεις γεμάτες νόημα, δημιουργούν μια πλαστική μεταφορά που διαθέτει την ίδια δύναμη υποβολής όπως η μεταφορά στην ποίηση.

Εικόνα 43. " Η Περιπλάνηση", (ένα επιτοίχιο και ένα επιδαπέδιο έργο), φωτογραφία από τη παρουσίαση, Ψαράδες, 2023.

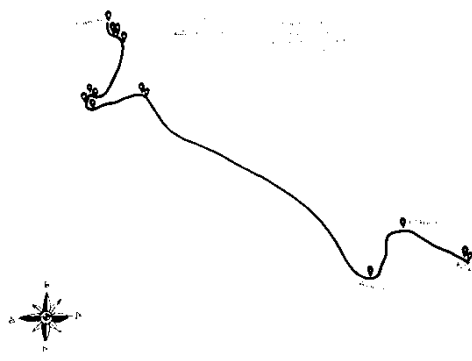
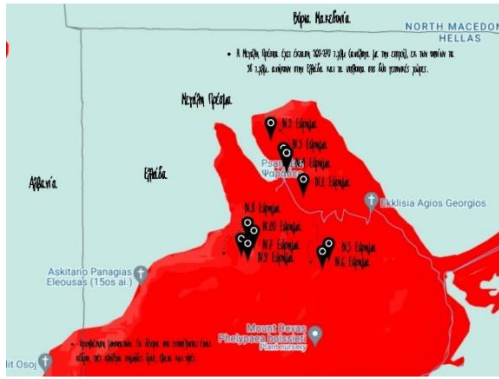

Εικόνα 42. Περιπλάνηση,(ένα επιτοίχιο και ένα επιδαπέδιο έργο), 2022.

6.4. Η διαδρομή

Κλείνοντας την παρουσίαση των έργων της, παρουσιάζεται ένα τελευταίο συνδυαστικό στοιχείο. Είναι μια ευθεία που αποτελείται από διάφορα σημεία, που σηματοδοτούν τις τοποθεσίες που εντοπίστηκαν τα ευρήματα και μεταφορικά δημιουργεί τη διαδρομή που διέσχισε η καλλιτέχνης κατά τη διάρκεια της δημιουργίας του εικαστικού της έργου και τη παρακολούθηση του ΠΜΣ (2021-2023). Είναι μια γραμμή που απεικονίζει μια διαδρομή σε έναν χάρτη. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργείται η γραμμή της διαδρομής της, η γραμμή της πορείας της.

Αυτή η συμβολική τοποθέτηση αφορά την καλλιτεχνική της πρακτική, την εμπειρία της με τους Ψαράδες, τον τόπο της καταγωγής της, την Αθήνα, τον τόπο της Χαλκίδας αλλά και το νησί όπου μεγάλωσε τα καλοκαίρια και αγαπά, την Άνδρο. Μέσα από αυτήν την διαδρομή, αποτυπώνονται οι συνδέσεις της καλλιτέχνης με το περιβάλλον, και η προσωπική της ιστορία, προσδίδοντας ένα ιδιαίτερο νόημα. Οι αναφορές στην Πρέσπα, την Αθήνα, την Χαλκίδα και την Άνδρο αποτελούν έναν τρόπο να εκφράσει την προσωπική της σύνδεση με αυτούς τους τόπους και την επίδραση τους πάνω της.

Εικόνα 44. Προσχέδια έργου.

Εικόνα 45. "Η διαδρομή", Αθήνα, 2023.

Επίλογος

Η διπλωματική αυτή εργασία επιχειρεί να παρουσιάσει τρία εικαστικά έργα που δημιουργήθηκαν εξ'ολοκλήρου κατά το διάστημα που διαδραματίζονταν το μεταπτυχιακό πρόγραμμα. Μια επινόηση της φαντασίας βασισμένη στις έννοιες του μύθου, της ιστορίας της παράδοσης, και του παραμυθιού. Στην εργασία αυτή μελετήθηκε η ηχηρή ύπαρξη των μύθων, το πώς έχουν διασωθεί ανά τους αιώνες και το πώς επηρέασαν γενιές ολόκληρες, πως οι φανταστικές ιστορίες αυτές έχουν τόσο μεγάλη δυναμική μέχρι και σήμερα. Με έμπνευση την ολότητα της παράδοσης, των μύθων, και των παραμυθιών στα εικαστικά έργα συνδυάζεται ο τόπος με μια επινόηση της φαντασίας που γεννά σκέψεις και περιγράφει τα βιώματα της δημιουργού. Συνδυάζεται ουσιαστικά το ξεχωριστό του τόπου και του τοπίου των Ψαράδων, με τα “μυθικά” πλάσματα εμπνευσμένα μέσα από τις εμπειρίες μιας και βιώθηκε ο τόπος σαν κάτι αλλιώτικο, κάτι ξεχωριστό με μία ιδιαίτερη, “μαγική” θα τολμούσαμε να πούμε δυναμική.

Οι βόλτες, οι επισκέψεις στους Ψαράδες, τα περπατήματά, μαζί με τις νέες γνώσεις στην τέχνη όπως υβριδική, σχεσιακή, περιπατητική τέχνη ήταν καταλυτικός παράγοντας για να συνδυαστούν στο έργο τα παραπάνω στοιχεία μαζί με τα ευρήματα του τόπου δίνοντας τους έναν δεύτερο κύκλο ζωής. Αντικείμενα υβρίδια συλλεγμένα μέσα από τις περιπατητικές τις διαδρομές.

Αναλύοντας και επεξηγώντας τις έννοιες αυτές του μυθικού του φανταστικού, του αγνώστου, δημιουργήθηκε ένα εικαστικό έργο ενταγμένο σε μια ιδιαίτερη μυθική αφήγηση με μυθικά σύμβολα, επινοήθηκε μια νέα φανταστική πραγματικότητα. Με φανερό επιρροή από τη Ναταλία Μαντά που επινοεί κεραμικά φανταστικά εργαλεία μνήμης, τον Μαρκ Ντιον που δημιουργεί προσχέδια στις εγκαταστάσεις του σαν εύρημα μια φανταστικής ανασκαφής, τον Γεροδήμο που έχει βαθιά ανησυχία για την υλικότητα, τον Durham από ασχολήθηκε με τη φύση και τον ακτιβισμό, τέλος από τη βαθιά τέχνη του Μιρό με την κεραμική και την γλυπτική να τον γοητεύει ο πηλός που πειθαρχεί στη φωτιά. Πέντε καλλιτέχνες σταθμός για την εκπόνηση του εικαστικού έργου.

Το σύνολο των έργων αποτελεί μια ενότητα που δημιουργήθηκε και ολοκληρώθηκε σαν ένας κύκλος που κλείνει, σαν μια ανάμνηση και εμπειρία του τόπου που βιώνεται μονάχα μια φορά.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ όλους τους καθηγητές του Μ.Π.Σ και κυρίως τους καθηγητές μου Θεοδωρή Ζυρπιάδη, Γιάννη Ζιώγα, Ζωή Γοδόση αλλά και τη Σοφία Παπαδοπούλου και τον Φίλιππο Καλαμάρα, για τις γνώσεις που μου μετάδωσαν για την εμπιστοσύνη και την αγάπη που μου έδειξαν για τα νέα μονοπάτια που μου άνοιξαν. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου για την αλληλοϋποστήριξη και το μοίρασμα τις δημιουργικότητας, για την όμορφη εμπειρία που ζήσαμε παρέα. Θέλω να τονίσω πώς οι ομάδες έχουν δυναμικές και αυτή η ομάδα δημιούργησε ένα κοινωνικό σύνολο παράγοντας τέχνη με την αλήθεια του καθενός, και με πηγαία έκφραση. Ευχαριστώ τον σύντροφο μου Χρηστό Μαρίνο για τη στήριξη, την βοήθεια που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού, για την υπομονή και την αγάπη που έδειξε και δείχνει. Ευχαριστώ την οικογένεια μου για την πίστη που δείχνουν σε εμένα και την αγάπη χωρίς ανιδιοτέλεια. Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω τη φίλη μου Νικολίνα για την υποστήριξη που μου έδειξε όσο αφορά τις γνώσεις κεραμικής και τη πολύτιμη πρόσβαση στο φούρνο κεραμικής, τη φίλη μου Κέλλυ που με υποστήριξε με τις γνώσεις, τα εργαλεία και τα υλικά της στις ξύλινες συνθέσεις και τέλος τη φίλη μου Εύχαρις που ήταν καθοριστικός σταθμός στη διαδρομή μου αυτή. Κλείνοντας θα ήθελα να αφιερώσω την διπλωματική μου εργασία στον πατέρα μου Ιωάννη Παπαδάκη.

Ψαράδες, 2021-2023

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Άλκης Χαραλαμπίδης Α. (1995). Τόμος ΙΙ, *Η τέχνη του 20 ου αιώνα*, University Studio Press.
- Αυδίκου, Ε. (1994). *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Οδυσσεάς.
- Γοδόση Ζ. (2019). *Στον απόηχο του 20ου αιώνα, Σύγχρονη τέχνη στα Βαλκάνια*, Γ' συνέδριο Ιστορίας της Τέχνης.
- Γοδόση Ζ., Ζάρρα Ι, Ζιώγας Γ., Πάκα Α., Ρόσιου Ε. κ.α.(2018). *Χρώματα μελέτες για την τέχνη*, Τμητικός τόμος για τον καθηγητή Μ. Παπανικολάου, Αθήνα: Βάνιας.
- Ζιώγας Γ. (2020). *Παρεμβατική και Βιοματική Τέχνη στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον*, Πανεπιστημιακές σημειώσεις του Διϊδρυματικού ΠΜΣ «Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη».
- Ζιώγας Γ.(2015). Τόμ. 5: *Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες 2007-2014. Μια διαδικασία βίωσης του τοπίου*, Διεθνές Συνέδριο για την Εικαστική Πορεία προς τις Πρέσπες/ Το field των Πρεσπών ή η originalité του πεδίου.
- Ζιώγας Γ. (2020). *Τέχνη και δημιουργικές κοινότητες*, (σημειώσεις υπό επεξεργασία), Πανεπιστημιακές σημειώσεις του Διϊδρυματικού ΠΜΣ «Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη».
- Καρατζά Ε.Δ. (2004). *Αρχαίοι Ελληνικοί μύθοι, Ο θεωρητικός λόγος του εικοστού αιώνα για την φύση και την ερμηνεία τους*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ματσούκα Ν. (1997). *Λόγος και Μύθος με βάση την αρχαία ελληνική φιλοσοφία*, Αθήνα: Πουρνάρα.
- Μπαμπινιώτη Γ. Δ. (2005). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας* (2η έκδ., Β' ανατύπωση). Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας.
- Τσιγκόγλου Τ. (2005). *Η τέχνη στις αρχές του 21^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Α.Λιβάνη, 2005
- Χτούρης Σ. (2020). *Εννοιολογικός και αισθητικός διάλογος, με το έργο τέχνης. Η μέθοδος της διαλεκτικής Εν-εικόνισης*, Θεσσαλονίκη: Demouergia.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bourriaud N. (2014). *Σχεσιακή Αισθητική*, Αθήνα: Ανώτατη σχολή καλών τεχνών.
- Bruner J. (2004). *Δημιουργώντας Ιστορίες*, επιστημονική επιμέλεια Κουγιουμουτζάκης, Ι, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Clark K. (1976). *Το τοπίο στη Τέχνη*, μετάφραση: Βογιατζής Ι.Π., Νησίδες.
- Debord G. (1986). *Η κοινωνία του θεάματος*, μετάφραση: Τσαχαλέας Π. Δ. Αθήνα: Ελεύθερος τύπος.

- Foster, Rosalind, Kraus, Yve-Alain Bois, Benjamin H. κ.α. (2018). *Η τέχνη από το 1900*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Επίκεντρο.
- Graf F. (2012). *Εισαγωγή στη μελέτη της ελληνικής μυθολογίας*, Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Herberd R. (1979). *Ιστορία της μοντέρνας γλυπτικής*, Αθήνα: Υποδομή .
- Jean G. (1996). *Παραμυθιακός λόγος*, μετάφραση: Παπαχριστοφόρου Μ., Αθήνα: Καστανιώτη.
- Levi-Strauss C. (1978). *Μύθος και νόημα*, μετάφραση: Αθανασόπουλος Β., εκδ. Καρδαμίτσα, 1986.
- Mircea E.(1994). *Εικόνες και σύμβολα*, Αθήνα: Αρσενίδης.
- Thoreau H. D.(2019). *Περιπατώντας στη φύση*, μετάφραση: Εμμανουηλίδης Χ., Μάτι.

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

- Graf F.(2011). *Εισαγωγή στη μελέτη της Ελληνικής μυθολογίας*, μετάφραση: Λέλλου Α.,Κρήτη: Πανεπιστημιακές εκδόσεις, Τμήμα Τεχνολογίας και Έρευνας, from: <https://cup.gr/>
- Αρτέμη Ε. (2012). *Το παραμύθι στη Λογοτεχνία*, Αθήνα: 24 γράμματα, from: <https://www.academia.edu/2118339/>
- Αρφαράς Μ. (2014). *Το Φανταστικό στη Σύγχρονη Ελληνική Τέχνη*, έκθεση στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων, from: <https://www.culturenow.gr/to-fantastiko-sth-sygxronh-ellhnikh-texnh-ekthesh-sthn-pinakothkh-toy-dhmoy-athhnaiwn/>
- Γιαννάκη Ε., Άρθρο: *Σχεσιακή αισθητική και σχεσιακή τέχνη*, Έκθεση *Touch: Relational Art from the 1990s to now*, from: <https://www.academia.edu/>
- Γκιώνη Σ. (2020). *Πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών «Επιστήμες της αγωγής –Εκπαίδευση με χρήση νέων τεχνολογιών» Μεταπτυχιακή εργασία :Διδασκαλία της μυθολογίας με χρήση νέων τεχνολογιών, κατασκευή λογισμικού για τα κατορθώματα του Θησέα*, from: <https://hellenicus.lib.aegean.gr/>
- Εθνικό Πάρκο Πρεσπών, *Τρία κράτη, δύο λίμνες, ένα μέλλον*, from: <https://fdepap.gr/>
- Ζάμπα Α., Τμήμα Φιλολογίας, τομέας Βυζαντινής Φιλολογίας και Λαογραφίας, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών σπουδών με ειδίκευση στη Λαογραφία, Διπλωματική εργασία, *Αρχαίοι και νέοι ελληνικοί μύθοι: Η περίπτωση του Ορέστη στον Γιάννη Ρίτσο*, from: <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2837018/file.pdf/>
- Ζιώγας Γ. (2019). From: <https://eetf.uowm.gr/dialexi-gianni-zioga-tetarti-15-5-2019/>
- Ζιώγας Γ.(2019). *Η Περιπατητική Τέχνη δεν χρειάζεται να αντικειμενοποιηθεί, αρκεί να ενεργοποιεί το σώμα*, συνέντευξη στη Φαίη Τζανετουλάκου, from:

<https://www.culturenow.gr/giannis-ziogas-h-peripatitiki-texni-den-xreiazetai-na-antikeimenopoiithe-arkei-na-energopoei-to-soma/>

Μαργαρίτη Ε. (2020), Α108 τεύχος132 *Mark Dion Tate Thames Dig*, from:

<https://docplayer.gr/212542703-Mark-dion-tate-thames-dig.html>

Μπακάλη Δ. (2018). Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας παιδαγωγικής σχολής Φλώρινας, τμήμα Νηπιαγωγών , Πτυχιακή εργασία, Το παράδειγμα της Πρέσπας. *Η Τοπική Ιστορία της Πρέσπας και οι εκπαιδευτικές της εφαρμογές στην προσχολική ηλικία*. from:

<https://dspace.uowm.gr/>

Τριάντης Κ., Γεωργίου Κ., Βαρελίδης Γ, κ.α. (2017). *Ένα Ολοκληρωμένο Σχέδιο για την Προστασία και τη Βιώσιμη Ανάπτυξή τους, Οργανισμός έρευνας και ανάλυσης, Διανέοσις*, from: https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2017/11/natura-2000_parartimata.-pdf.pdf

<http://cbc-biotourism.biopolitics.gr/page.php?id=21>

<http://www.artnet.com/artists/mark-dion/>

<https://docplayer.gr/212542703-Mark-dion-tate-thames-dig.html>

<https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/visualmarch>

<https://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/13273/file0.pdf?sequence=1>

<https://imma.edu.gr/>

<https://nataliamanta-com>

<https://travelsbytravelers.com/pos-eginan-oi-prespes/>

<https://www.artsy.net/artist/mark-dion>

https://www.momus.gr/news/peripatitikes_praktikes

https://www.momus.gr/news/peripatitikes_praktikes

<https://www.naturagraeca.com>

<https://www.prespaesort.gr/gr/%CE%A8%CE%B1%CF%81%CE%AC%CE%B4%CE%B5%CF%82-%CE%A0%CF%81%CE%B5%CF%83%CF%80%CF%8E%CE%BD/>

https://www.spp.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=4&lang=el

<https://www.vassilisgerodimos.com/>

<https://www.wikipedia.org/>